

મંગલમયી
મયણાસુંદરી

અને

શીલસંપન્ન
શ્રીપાળરાજ

—❖— સંપાદક —❖—

સુનંદાબહેન

—:: પ્રકાશક ::—

હરસુખભાઈ ભાયચંદ મહેતા

મંગલમયી મયણાસુંદરી
અને
શીલસંપન્ન શ્રીપાળરાજા

— સંપાદક —
સુનંદાબહેન

— પ્રકાશક —
હરસુખભાઈ ભાયચંદ મહેતા

મંગલમયી મયણાસુંદરી
અને
શીલસંપન્ન શ્રીપાળરાજા

❖ સંપાદક ❖

સુનંદાબહેન

❖ પ્રકાશક ❖

હરસુખભાઈ ભાયચંદ મહેતા

૨૦૩, વાલકેશ્વર રોડ, પેનોરમા,

મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૬

ફોન : ૨૩૬૯૦૬૦૩ / ૨૩૬૯૦૬૦૮

❖ પ્રાપ્તિસ્થાન ❖

સેવંતીલાલ વી. જૈન

ડી-૫૨, સર્વોદય નગર, પહેલી પાંજરાપોળ,

ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૪.

ફોન : ૨૨૪૦ ૪૭૧૭

મૂલ્ય : રૂ. ૨૫/-

❖ મુદ્રક ❖

રમેશ પ્રિન્ટર્સ

મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૪

મોબાઈલ : ૯૮૨૦૧૪૯૨૮૮

ધર્મપરાયણ વાત્સલ્યમૂર્તિ

પૂ. વડીલ હરિમા

મંગલમયી મયણા સુંદરી

અને

શીલસંપન્ન શ્રીપાઠરાજ

જેમના સ્મરણાર્થે આ ગ્રંથ પ્રકાશીત કરેલ છે .

૨૪ મી પુણ્યતિથી

તા. ૨૪-૧-૨૦૧૧

અમરેલી નિવાસી

પૂ. વડિલ હરિમા મહેતાની સંક્ષિપ્ત જીવન ઝરમર

શાશ્વતતીર્થ શ્રી શત્રુંજય ગિરિરાજ તથા ગિરનાર આદિ પાવનતીર્થોની હારમાળાથી શોભતા સોરઠદેશની રળિયામાણી ભૂમિમાં આવેલું મહુવા ગામ તે સમયે ધર્મની જાહોજલાલીથી ધમધમતું હતું.

વિ. સં. ૧૯૬૩માં અમરેલી નિવાસી મહેતા મૂળચંદભાઈ વચ્છરાજભાઈ સાથે હરિબેન લગ્નગ્રંથીથી જોડાયા. રત્નકુક્ષિ હરિબેને વિ. સં. ૧૯૬૬માં તેજસ્વી પુત્ર ભાઈચંદને જન્મ આપ્યો. માત્ર સંસારનો જ નહિ, ધર્મનો પણ સુંદર વારસો માતાએ પુત્રને આપ્યો. પોતાના જીવનમાં એમણે ધર્મને તાણા - વાણાની જેમ વણી નાંખ્યો હતો. તેમનો જન્મ માત્ર ભૌતિકસુખ ભોગવવા જ નહીં પણ તપ-ત્યાગ-સંયમ-સ્વાધ્યાયની આરાધનામાટે વિશેષ હતો, એમ કહીએ તો જરાય અતિશયોક્તિ નહીં ગણાય.

માત્ર ચાર વર્ષની વયે જેમ પિતાનું શિરછત્ર ગુમાવ્યું, તેમ વિ. સં. ૧૯૬૮માં માત્ર પાંચ જ વર્ષના લગ્નજીવનમાં પતિનું પણ છત્ર ગુમાવ્યું. ત્યારે તેઓની ઉંમર ફક્ત ૧૯ વર્ષની અને પુત્ર ભાઈચંદની ઉંમર માત્ર બે જ વર્ષની હતી. કર્મસત્તા આગળ કોનું ચાલે? પણ દૃઢધર્મી આત્માઓ સંસારમાં આવતી આધિ-વ્યાધિ કે ઉપાધિની આંધીથી ડરતા નથી, તેમ હરિબેન પણ એકબાજુ ફરજરૂપે બાળકને મોટો કરે છે-સાથે ધર્મનું સિંચન કરે છે. બીજી બાજુ પોતે વિશેષ ધર્માભિમુખ બને છે. ધર્મી આત્માઓને સમય મળે તો ધર્મ કરવાની સુંદર તક મળી

એમ થાય, જ્યારે સંસારરસિક જીવોને સમય મળે તો આરંભ-સમારંભનાં પાપકાર્યો, પાપવિચારો અને વિકથાઓ કરવાનું મન થાય છે !

પૂ. હરિબેને બાળવિધવા થયા બાદ વિ. સં. ૧૯૭૩માં અમરેલીમાં બહેનો માટે જૈન પાઠશાળા શરૂ કરી અને એ બાળાઓ-બહેનો પાસે જૈનકોન્ફરન્સના એજ્યુકેશન બોર્ડની પરિક્ષાઓ અપાવી. આ રીતે સોળ વર્ષ સુધી પોતાના રોજંદા જીવનમાં પણ નિત્ય સામાયિક, ઉભયટંક પ્રતિક્રમણ, પરમાત્મભક્તિ - પૂજા, આદિ નિયમિત ચાલુ હતું. વિ. સં. ૧૯૯૫માં કરાડ મુકામે (પુના પાસે) પૂ. પાદ શાસનપ્રભાવક વ્યાખ્યાનવાચસ્પાતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચંદ્ર-સૂરીશ્વરજી મ.સા.ની તારકનિશ્રામાં પૂ. હરિબાએ પ્રથમ ઉપધાનતપ કરી મોક્ષમાળાનું પરિધાન કર્યું હતું. સમ્યગ્દર્શનને નિર્મળ બનાવનારી શ્રી સિદ્ધગિરિરાજની નવ્યાણુયાત્રા, કલ્યાણક ભૂમિઓની સ્પર્શના, ગિરનારાદિ અનેક તીર્થોની યાત્રા, તથા શ્રી વીસસ્થાનક આદિ તપશ્ચર્યાઓ તેઓએ પૂર્ણ કરી હતી અને જીવનપર્યંત ઉફાળેલું જ પાણી વાપર્યું હતું.

તેઓના નાની મોટી અનેક તપશ્ચાઓ અને સુકૃત્યોની અનુમોદનાર્યે મુંબઈ - વાલકેશ્વર શ્રી પાળનગરની આંગણે જીવતા જ વિ. સં. ૨૦૩૩ માં શ્રી સિદ્ધચક્ર મહાપૂજન (શ્રી બાબુભાઈ કડીવાળા એ ભણાવેલ) પંચાણિકા મહોત્સવ પૂ. ચંદ્રશેખર વિજયજી મહારાજ જેઓ હાલ પન્યાસજી છે તેમની નિશ્રામાં ધામધુમથી ઉજવ્યો હતો.

પોતાના ઉપકારીગુરુદેવ સુવિશાલગચ્છાધિપતિ વ્યા. વા. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા.

ચંદનબાળા જૈનઉપાશ્રય ખાતે પધાર્યા હતા, ત્યારે પોતાની તબિયત નાદુરસ્ત હોવાથી ભાવના જાગી કે, પૂ. ગુરુદેવના પુણ્યપગલાં મારા ઘરઆંગણે 'પેનોરમા' માં થાય અને તેઓશ્રીજીના શુભઆશીષ ધર્મલાભ પ્રાપ્ત થાય તથા પૂ.શ્રીના સ્વમુખે માંગલિક સાંભળવાનો લ્હાવો મળે! આ ભાવના અમારી પાસે વ્યક્ત કરતાં અમે પૂ. ગુરુદેવના ચરણોમાં પહોંચ્યા. પૂ. શ્રીને વાત કરી, કરુણાસાગર એ મહાપુરુષે તરત જ વિનંતિ સ્વીકારી એટલે પૂ. હરિમાનો મનમયૂર નાચી ઊઠ્યો. ધર્માત્માને દેવ-ગુરુ-ધર્મ ત્રણે ખૂબ વહાલાં હોય છે. હરિમાએ પૂ.આચાર્યદેવેશ પાસે સમાધિમરણ મળે એવા આશિષ માગ્યા. ભવ્યાત્માને બીજું શું જોઈએ? ખરા હૃદયથી કરેલી ભાવના-પ્રાર્થના ફળીભૂત થાય જ છે. પૂ.માતામહ માટે પણ એવું જ બન્યું! તેઓશ્રીએ જેવું ઈચ્છ્યું હતું તેવું સમાધિમરણ વિ.સં.૨૦૪૪ પોષ વદ-૯, શનિવાર ૨૪-૧-૧૯૮૭ના દિને મળ્યું!

અંતિમ દિવસ સુધી જેએ સ્વાધ્યાયમગ્ન હતાં, જ્ઞાનગંગામાં ઝીલતાં હતાં, તે પૂ. હરિમા અમારા વિશાળ પરિવાર માટે વટવૃક્ષની છાયા સમાન હતા. તેઓશ્રીએ અમારાં સૌનાં હૈયાં ધાર્મિક તેમજ નૈતિક સંસ્કારોથી સુવાસિત બનાવ્યાં છે. તેઓનો પાર્થિવદેહ ભલે આજે અમારી વચ્ચે નથી પણ યશોદેહ તો આજે ય અમારી આંખ સામે રમે છે,

અનેક આત્માઓને જીવન જીવવાની કળા શીખવનાર પૂ. ઉપકારી હરિમાને હજારો વંદન!

મહેતા ભાયચંદ મુળચંદ પરિવાર

પ્રાસંગિક

જૈનશાસનમાં સિદ્ધચક્ર-નવપદજીનો અત્યંત મહિમા ગવાતો રહ્યો છે. સર્વ તપોમાં આ નવપદજીની આરાધનાને મંગળકારી માની છે.

નવપદ એટલે અરિહંત, સિદ્ધ આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ પંચ પરમેષ્ઠિ સ્વરૂપે છે; અને દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર તથા તપ ધર્મસ્વરૂપે આરાધવા યોગ્ય છે અર્થાત્ શ્રેષ્ઠ અવલંબન છે.

શીલસંપન્ન શ્રીપાળ અને મંગળમયી મયણાસુંદરી શ્રી નવપદજીની આરાધના કરી શાશ્વત સુખ પામ્યાં હતાં. તેની કથા અનંતલિબ્ધનિધાન ગુરુ શ્રી ગૌતમ ગણધરે સ્વમુખે શ્રેણિક રાજાને કહી હતી.

આ કથાનું હાર્દ અનુપમેય છે.

આત્માર્થીઓને આરાધના કરવાનું શ્રેષ્ઠ અવલંબન છે.

મુમુક્ષુઓને મુક્તિપ્રાપ્તિ માટે શ્રેષ્ઠ સાધન છે.

રોગીને નિરોગી થઈ જવા ધર્મમાર્ગે જવા પ્રેરકબળ છે.

રાગીને વીરતરાગતા પ્રગટાવનારું પાથેય છે.

પરિભ્રમણરૂપ ભવરોગ ટાળવાનો ઉત્તમ માર્ગ છે.

વાસ્તવમાં આ કથા નવપદજીની આરાધનાની સરળતાથી સામગ્રી પૂરી પાડે છે. તેનું આરાધન કરીને ભવ્ય જીવો દુઃખમુક્ત થઈ શકે તેવો તેનો પ્રભાવ છે. તેના બાહ્ય

વિધિ-વિધાનોની વિવિધતા છે. અભ્યંતરવિધિ વિષયો અને કષાયોને ક્ષીણ કરવાની છે. જગતના જીવો પ્રત્યે આત્મતુલ્ય ભાવના કેળવવાની છે. રાગદ્વેષને જીતવા એ આરાધનાનું હાર્દ છે.

સારવર્જિત આ સંસારમાં સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ સારભૂત તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરી જગતના જીવો પર અત્યંત કરુણા કરી છે. તેમાં નવપદજી શ્રેષ્ઠ સારભૂત અવલંબન છે. અજ્ઞાનવશ જીવ કર્મસત્તાથી પ્રભાવિત થયેલો છે. નવપદજીની શુદ્ધભાવે વિધિસહ આરાધના કરવાથી ધર્મસત્તાને મોકળાશ મળે છે ત્યારે આ કથાના નાયકોની જેમ અન્ય જીવો પણ ધર્મસત્તાના પ્રભાવથી સંસારનો છેદ કરવા સમર્થ બને છે. આ કાર્ય કદાચ એક જન્મે ન થાય તો પણ, સાચા હૃદયથી કરેલું તપ-આરાધના અન્ય જન્મમાં સાથ આપી તેનો સંસ્કાર સાધકને સાચે માર્ગે લઈ જવા પ્રેરે છે.

આ કાળમાં સાક્ષાત્ મોક્ષ પ્રગટ થવાના નિમિત્તો ઉપલબ્ધ નથી, તેના સમયે પરમ પવિત્ર નવપદજીની આરાધનાથી મિથ્યાત્વ જેવા મહાદોષોનો નાશ થાય છે. અથવા સમક્રિતિ આત્માઓને વિશેષ શુદ્ધ થવા આ આલંબન ઉપકારક છે તેમ શાસ્ત્રકારો કહે છે.

પ્રસ્તુત કથા શ્રીપાળરાજાના રાસ તરીકે અંથબદ્ધ સુપ્રસિદ્ધ છે અને લોકપ્રિય છે.

વિ. સં. ૧૭૩૮માં ઉપાધ્યાયજી શ્રી વિનયવિજયજી

મહારાજે આ ગ્રંથનો પ્રરંભ કર્યો હતો. પરંતુ તેઓનું સ્વાર્ગારોહણ થતાં બાકીની ગ્રંથરચના ઉપાધ્યાયજી શ્રીયશોવિજયજીએ પૂર્ણ કરી હતી. આમ જનતાને એક ગ્રંથમાં બે મહાપુરુષોની પ્રસાદીનો લાભ મળ્યો કહેવાય.

શ્રીપાળ રાજાનો રાસ ઘણા સમય પછી વાંચવામાં આવ્યો. તેમાંથી ભાવ ઉલ્લાસિત થતાં સંક્ષિપ્ત કથાનું સંકલન સહેજ થઈ ગયું. જો કે વિશેષતા તો સ્વશ્રેયની છે.

આજના યુગમાં જીવનની દોડમાં આવી સંક્ષિપ્ત કથાઓ જીવનમાં સદ્વિચાર અને સદાચાર કેળવવામાં, તથા ધર્મશ્રદ્ધાને દૃઢ કરવામાં સહાયક બને છે. પુણ્ય-પાપનો ઘેરાવો કેવો સફળ છે તે સમજાય છે અને મુક્ત થવાની યાવી મળે છે.

મંગલમયી મયણા અને શીલવાન શ્રીપાળરાજાની સાધના, તેમનાં જીવનરહસ્યો આપણને પ્રેરણાદાયી બની રહે તેવી અભ્યર્થના.

પ્રસ્તુત કથાનાં રહસ્યો અને નવપદજીની આરાધનાની વિસ્તૃત માહિતી માટે જૈન પ્રકાશન મંદિર દ્વારા સંપાદક પંડિત શ્રી રસિકલાલ શાંતિલાલ મહેતા-રચિત શ્રીપાળ રાજાનો રાસ અને શ્રી સિદ્ધચક્ર આરાધક શ્રી બાબુભાઈ કડીવાળા પાસેથી શ્રીપાળ અને મયણાનાં આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યો વાંચવા, મનન કરવા અને જીવનમાં ગુંથવા જેવા છે. સંક્ષિપ્ત સંપાદન માટે આ બન્ને ગ્રંથકર્તાના ગ્રંથોની આ લેખનમાં પરોક્ષ પ્રેરણા મળી છે.

તેમજ શ્રી બાબુભાઈ કડીવાળા પાસે શ્રી સિદ્ધચક્ર
પૂજન તેમજ તેમના સ્વમૂખે શ્રીપાળ - મયણાનો રાસ
સાંભળવાથી પણ ઘણું જ જાણવા મળે છે.

વિનીત
સુનંદાબહેન

નોંધ :

આ કથાના નામકરણમાં મયણાસુંદરીનું નામ પ્રથમ
મૂક્યું છે, કારણ કે આ કથામાં પ્રથમ પ્રવેશ મયણાનો છે.
વળી શ્રીપાળને તદ્ભવ અને પરભવમાં ધર્મમાર્ગ માં
પ્રેરણાદાયિની પણ મયણા છે. આથી મહાસતીની
જીવનકથા સ્ત્રીજગતને મહાઉપકારક છે.

સર્વ જીવો મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે આ હક્ક સર્વ દર્શનોએ
સ્વીકાર્યો છે. જીવ જ શિવરૂપ છે, મોક્ષસ્વરૂપ છે. તેતત્વ
જીવમાં તિરોહિત ભાવે રહ્યું છે. તેને પ્રગટ કરવા જે જે
સત્ક્રિયાઓ સાક્ષાત્ કે પરંપરાએ નિમિત્તરૂપ છે તેને
ધર્મમાર્ગ કહે છે. તેની આરાધના તે માનવજીવનનું શ્રેષ્ઠ
કર્તવ્ય છે.

અંતરની વાત

“મંગલમયી મયણાસુંદરી અને
શીલસંપન્ન શ્રીપાળરાજ”
“ધર્મ રક્ષિત રક્ષિત”

મંગલમયી મયણાસુંદરી અને શીલ સંપન્ન શ્રીપાળરાજ ની કથા ઉપરોક્ત ઉક્તને સાકાર કરે છે. જૈન ધર્મમાં આગવું સ્થાન ધરાવતી આ કથાનું શ્રી સુનંદાબહેન વોહોરાએ સંક્ષિપ્તમાં કરેલ સંકલન ખૂબજ સુંદર છે. તેઓએ આવી જ સુંદર શૈલીમાં અન્ય કથાઓનું પણ આલેખન કરેલ છે તથા કલ્પસૂત્ર કથાસાર, શાંતિપથ દર્શન, નવતત્વનો સરળપરિચય, મુક્તિ બીજ શું કરવાથી પોતે સુખી, ગૌતમ સ્વામી લબ્ધી તણા ભંડાર, સુખી જીવનની ચાવી તમારા હાથમાં વગેરે પુસ્તકોનું આલેખન કરેલ છે.

શ્રી સુનંદાબહેન વોહોરાના પ્રવચનો અત્રે તેમજ પરદેશમાં બહુ જ લોકપ્રિય થયેલ છે. અનેક લોકો તેમનાથી પરિચિત છે પ્રસ્તુત પુસ્તિકા વાંચવાથી આપણને તેઓનો વિશેષ પરિચય થશે.

આ કથા આપણને કર્મની ફિલસૂફી અને શ્રી નવપદમજીનું મહત્વ સમજાવે છે. પંચ પરમેષ્ઠિ સ્વરૂપે અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ તથા ધર્મ સ્વરૂપે દર્શન, જ્ઞાન, ચરિત્ર અને તપ, એ નવપદની આરાધના અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે.

આ કથાના દરેક વાચક કર્મની ફિલસૂદી પર દઢ બની શ્રી નવપદજીની આરાધનામાં રત બને એ જ અભ્યર્થના.

અમોએ અમારા પૂ. વડિલ હરિમા ની ૭ મી પુણ્યતિથિએ સંવત ૨૦૫૦ પોષવદ ૯ તા. ૨૪-૧-૧૯૯૪ માં આ સુંદર પુસ્તિકા પ્રકાશીત કરેલ.

આજે અમો અમારા પૂ. વડિલ હરિમાની ૨૪ મી પુણ્યતિથિએ - તા.૨૪-૧-૨૦૧૧ ના તેઓના જીવનની રૂપરેખા સાથે આ પુસ્તિકા ફરીથી પ્રકાશિત કરીએ છીએ.

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરાવી આપનાર શ્રી અજયભાઈ સેવંતિલાલ જૈન ના સહકારથી અગાઉ ના પુસ્તકોની જેમ પ્રકાશિત કરવું સહેલું પડેલ છે.

તેમજ અમારા દરેક પુસ્તકની સુંદર પ્રસ્તાવના તેમજ ઘણા સુધારા સાથે પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ તે અમારા કુટુંબના કુસુમબહેન જ્યોતિન્દ્રભાઈ મહેતા ને આભારી છે.

વાચક વર્ગ આ પુસ્તકનું વાંચન, મનન કરીને જીવનને સાર્થક, આનંદમય બનાવે એજ શુભેચ્છા.

હરસુખભાઈ ભાયચંદ મહેતા

૨૦૩, વાલકેશ્વર રોડ, પેનોરમા,

દહો માળ, મુંબઈ - ૪૦૦૦૦૬.

ફોન ૨૩૬૯૦૬૦૩ / ૨૩૬૯૦૬૦૮

મંગલમયી મયણા - શીલસંપન્ન શ્રીપાળ
(ગણુધર ભગવંત શ્રી ગૌતમસ્વામીના કથાનુયાગ)

શ્રેણિક પૂછે છે...

સુખસામાગ્રીની સમૃદ્ધિથી સંપન્ન તથા ધર્મથી શોભાયમાન રાજગૃહી નગરીના પવિત્ર ઉદ્યાનમાં ભગવાન મહાવીરના પદ્મચિહ્ન જ્ઞાની શ્રી ગૌતમ ગણુધર પધાર્યા હતા. મગધપ્રદેશના પ્રભુભક્ત મહારાજ શ્રેણિક સપરિવાર ઉપદેશના શ્રવણ માટે આવ્યા હતા. વળી અનેક નાગરિકો ધર્મસભાગાં ઉપસ્થિત હતા.

ગૌતમસ્વામીએ જીવોને હિતોપદેશ આપતા શ્રાવકના ચાર પ્રકારના ધર્મને સમજાવ્યો. વળી કહ્યું કે 'હે મહાનુભાવો! તમે નવપદની આરાધના કરો, કારણ કે, એ આરાધનાને શ્રી ભગવાને શ્રેષ્ઠ કહી છે. તે આરાધનાની ફલશ્રુતિ શાશ્વત સુખ છે માટે નવપદનું ધ્યાન કરવું.' ગૌતમસ્વામીના શ્રીમુખે દેશનાનું શ્રવણ કરીને શ્રેણિક રાજના મનોભાવ અત્યંત ઉલ્લાસિત થતાં તેમણે પૂછ્યું કે, 'હે ભગવંત! એ નવપદનું ધ્યાન કેવી રીતે કરવું?'

ગૌતમસ્વામી : "હે શ્રેણિક! પૂર્વે શ્રીપાળરાજ અને મયણાસુદરી નવપદના ધ્યાનથી અનુક્રમે જે રીતે મોક્ષ પામ્યાં હતાં તે રીતે નવપદનું ધ્યાન કરવું."

શ્રેણિકરાબ્ધ : “હે ભગવંત ! શ્રીપાળ અને મયણા કોણ હતાં અને તેમણે નવપદની આરાધના કેવી રીતે કરી હતી ?”

અનંતલબ્ધિના ધારક એવા શ્રી ગૌતમસ્વામીએ મુનિ સુન્દતસ્વામીના સમયમાં થયેલા મહાન આરાધક અને પવિત્રાત્માઓએ કરેલી નવપદની આરાધનાના સંદર્ભમાં સુંદર કથા કહી સંભળાવી.

સુરસુંદરી અને મયાણાસુંદરીની કસોટી

માલવદેશની સમૃદ્ધ ઉજ્જયિની નગરી હતી.

ત્યાં પરાક્રમી રાબ પ્રબળપાલનું રાજ્ય હતું.

તેને સૌભાગ્યસુંદરી અને રૂપસુંદરી એમ બે રાણીઓ હતી.

સૌભાગ્યસુંદરીને સુરસુંદરી નામે કન્યા હતી.

રૂપસુંદરીને મયાણાસુંદરી નામે કન્યા હતી.

બંને કુવરીઓનો શૈશવકાળ પૂર્ણ થતાં, રાજપરિવારને યોગ્ય શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવા પંડિતવર્યોને રોકવામાં આવ્યા હતા. બંને બહેનો જેવી ગુણવાન હતી, તેવી જ બુદ્ધિમાન હતી. આથી તેમણે અદ્ય સમયમાં ચોસઠ કળામાં નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી હતી.

જૈનધર્મમાં અતુરક્ત રૂપસુંદરીએ પોતાની કન્યાને જૈનધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનું જ્ઞાનશિક્ષણ આપવા એક જૈન પંડિતને રોક્યા હતા. પૂર્વસંસ્કારના બળે મયાણાને ચોસઠ કળા કરતાં આ પાંસઠમી કળામાં વિશેષ રુચિ થઈ. અને જૈનદર્શનના મૂળ સમી અનેકાંતધર્મશુક્ત અનંતનય.

વાળી જ્ઞાનકળા તેણે પ્રાપ્ત કરી. સર્વજ્ઞ પરગાત્માએ કહેલાં નવ તત્ત્વને તે યથાર્થપણે જાણતી હતી.

બંને પુત્રીઓ યૌવનવયમાં આવતાં રાજા અને રાણી તેમને માટે યોગ્ય પાત્ર મેળવવા પ્રયત્નશીલ હતાં. કન્યાઓના વિચારો જાણવાની જિજ્ઞાસાથી એક દિવસ રાજાએ બંને કુંવરીઓને તેમના શિક્ષણની કસોટીરૂપે ચર્ચાનો પ્રારંભ કર્યો. રાજા અને પુત્રીઓ વચ્ચેનો સંવાદ રસપ્રદ હતો. બંને નિપુણતાથી પ્રત્યુત્તર આપતી હતી ચર્ચાને અંતે રાજાએ અત્યંત પ્રસન્ન થઈ બંને પુત્રીઓને મનવાંછિત માંગવાતું કહ્યું.

વાળી રાજાએ કહ્યું કે “આ રાજ્યમાં મારું સાર્વ-ભૌમત્વ છે. હું ધારું તેને સુખ આપી શકું છું. માટે તમારી જે ઇચ્છા હોય તે વિનાસંકોચ કહો.”

સુરસુંદરીએ કહ્યું, “પિતાજી ! આપની વાત સાચી છે. આપના પ્રતાપે અમને સુખ પ્રાપ્ત થયું છે. કારણ કે, રાજ્યનો રક્ષક રાજા જ હોય છે. માટે સૌ તમારી કૃપા વડે સુખી છે.”

સુરસુંદરીના પ્રત્યુત્તરથી પ્રસન્ન થઈ રાજાએ તે સમય રાજસભામાં હાજર રહેલા શંખપુરીના રાજા અરિદમન સાથે તેના વિવાહ નક્કી કર્યા આડંબરસહિત ધામધૂમથી લગ્ન પણ ઊજવાયા.

રાજા હવે મયણાને કહે છે કે, “તારું મનવાંછિત તું પણ માંગી લે.” મયણાએ વિવેકસહિત જણાવ્યું : “હું પિતા !

આપે આપેલા સુસંસ્કાર એ વાંછિત છે.

આપ વડીલોની કૃપાથી અમે ગુણવાન છીએ.

ધર્મભાવનાના બળે અમે પુણ્યવાન થઈએ.

દેવગુરુકૃપાના નિધાન વડે અમે ધર્મવાન થઈએ.

પૂર્વ પુણ્યયોગે આપના જેવા માતાપિતા મળ્યાં એ અમારું;
ધન્યભાગ્ય છે. હે પિતાજી! મારા ગુરુજીએ મને જે શિક્ષણ
આપ્યું છે તેનો મર્મ આપ સાંભળો :

દરેક જીવનું સુખદુઃખ પોતાના કર્મને આધીન છે.

વળી પોતાના કરેલાં કર્મને પોતે જ ભોગવવાં પડે છે.

અજ્ઞાનવશ જીવ અહં સેવે છે કે હું ધારું તો
કોઈને સુખ આપી શકું, અથવા દુઃખી કરી શકું, પરંતુ
કોઈ કોઈને સુખી કે દુઃખી કરી શકતું નથી.”

આજ સુધી રાજના કાને આવી વાત સાંભળવામાં
આવી નહોતી. તે તો ધારતા હતા કે, મારા રાજ્યમાં હું કોઈને
પણ સુખી કરી શકું, અને ધારું તેને રસ્તે રાજપતો
કરી શકું.

મયજીએ તો પોતે પ્રાપ્ત કરેલા સાચા શિક્ષણનો
મર્મ પિતા પાસે રજૂ કર્યો હતો. પિતાજી દુભાય તેવો
તેનો આશય ન હતો.

પરંતુ કોઈ અશુભ કર્મના ઉદ્દયે રાજ અત્યંત
કોપાયમાન થઈ ગયા. મયજીની વાત જનસમાજ માટે
પણ નવી હતી. અજ્ઞાનવશ સૌ રાજના પલ્લામાં બેસી
ગયા, અને મયજીની બુદ્ધિને તથા તેણે સમજાવેલા ધર્મની
હાંસી કરવા લાગ્યા.

રાજદરબારમાં સર્વત્ર ક્ષોભ વ્યાપી ગયો. સમયપારખુ.

અનુભવી મંત્રીએ સભા વિસર્જન કરી, રાજાને વિનંતી કરી કે, “આપણે સૌ રાજવાડીએ જઈએ.” રાજા, રાજપરિવાર, મંત્રી અને સૈન્ય સહિત રાજવાડીએ જવા નીકળ્યા. માર્ગમાં દૂરથી એક ટોળું આવતું જોઈને રાજાએ મંત્રી સાથે પ્રશ્ન-સૂચક દષ્ટિ કરી.

મંત્રી : “હું રાજા! આપણે દિશા ખદલીને જવું પડશે. આ ટોળું કુષ્ઠ રોગથી ગ્રસ્ત છે. સાતસો કોઢિયા ગામોગામ ફરે છે અને તેમના ઉંબર રાણા માટે રાજકન્યા શોધે છે.”

એવામાં કુષ્ઠરોગીઓનો નાયક રાજાની નજીક આવ્યો. તેના રક્તપટ્ટથી ભરેલા શરીરને જોઈને રાજા ક્ષોભ પામી ગયો. પણ તેના મગજમાં એક ઝબકારો થયો, ત્યાં તે પેલા નાયકે રાજાને વિનયાન્વિત થઈને નિવેદન કર્યું કે, “અમારા રાજાને યોગ્ય કન્યા મેળવવાના અમે અભિલાષી છીએ.”

મયણાં અને ઉંબર રાણાનાં લગ્ન થયાં

રાજાએ તરત વિચાર કર્યો કે મયણા પુણ્યપાપની વાત કરે છે તો ભલે ફળ ભોગવે. આવેશના આવેગમાં રાજાએ પેલા નાયકને વચન આપ્યું કે, “મારી રાજકન્યા તમારા રાણા સાથે પરણાવીશ.”

ખીજે દિવસે દરબાર ભર્યો. મયણાને પુત્ર : પૂછ્યું કે, “તું હજી પણ શું વિચારે છે? કહે તારું સુખ કયાં છે? કર્મ કરે તે થાય કે મારી કૃપા હોય તે થાય?”

મયણાએ પુનઃ વિવેકથી જવાબ આપ્યો, “પિતાજી! કર્મનાં રહસ્યોની ગૂઢતાનું સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ નિરૂપણ કર્યું છે. તેમના વચનને કેવી રીતે મિથ્યા કહેવાય? અર્થાત્ દરેક જીવ પોતાના શુભાશુભ કર્મ પ્રમાણે સુખ કે દુઃખ ભોગવે છે.”

આમ પિતાપુત્રીનો વાર્તાલાપ ચાલે છે ત્યાં તો સાતસો કોઠિયાઓની જાન, ઉંબર રાણા (શ્રીપાળ) અને કુતૂહલથી જોડાયેલા નગરજનો દરબારમાં આવી પહોંચ્યા.

સાતસો કોઠિયા, તેમાં કોઈના હોઠ કપાયેલા, કોઈના આંગળા તો કોઈના હાથ. ઉંબર રાણા પ્રજાપાલ રાજાની નજીક આવી ઊભો રહ્યો. તરત જ રાજાએ જાહેર કર્યું કે, “મયણાસુદરીને તેના કર્મે કૃપા આપ્યું છે. તેનાં લગ્ન આ ઉંબર રાણા સાથે કરવામાં આવે છે.” ત્યારે રૂપવતી મયણાને જોઈને ઉંબર રાણાએ રાજાને આવો અન્યાય ન કરવા કહ્યું. પરંતુ અહંકારના આવેશમાં રાજાએ મયણાને તેની સાથે પરણાવી દીધી.

એ કુષ્ઠરોગી યુવાન કોણ હતો ?

સમૃદ્ધ એવા અંગદેશની મહાનગરી.

ચંપાપુરીમાં સિંહરથ નામે રાજા હતો.

તેને સદ્ગુણી કમળપ્રભા નામે રાણી હતી.

તેમને શ્રીપાળ નામે રૂપવાન કુંવર હતો.

રાજારાણી સુખે સમય વ્યતીત કરતાં હતાં. આ સર્વ શુભયોગ પલકવારમાં અશુભમાં પરિવર્તિત થઈ ગયો. રાજા અસાધ્ય દર્દથી મરણને શરણ થયો. તે સમયે શ્રીપાળ

માત્ર પાંચ વર્ષનો હતો. રાણીના દુઃખ-શોકનો પાર ન હતો, દુઃખના દિવસો કેમેય ખૂટતા નથી. અનુભવી મંત્રીએ રાણીને સમજાવીને શ્રીપાળકુંવરનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને રાજ્યવ્યવસ્થા સંભાળી લીધી.

પરંતુ દુર્ભાગ્ય તો આગળ ચાલતું હતું. શ્રીપાળના જ કાકા અજિતસેને દુર્બુદ્ધિવશ રાજ્ય પકડાવી લેવા બાળકુંવરનો ઘાત કરવાનું કાવત્રું ઊભું કર્યું. પ્રમાણિક સેવકો દ્વારા મંત્રીને આ કાવત્રાની ગંધ આવી ગઈ. તેણે તરત રાજમાતા અને શ્રીપાળને ગુપ્ત દરવાજેથી રવાના કર્યાં, અને આશ્વાસન આપ્યું કે કુંવર જીવતો રહેશે, તો ભાવિમાં પોતાના બાહુબળથી રાજ્ય પુનઃ પ્રાપ્ત કરશે.

પુણ્ય પરવારે ત્યારે રાજા રંક બને, મહેલનાં સુખ માણનારા સેવકોથી સચવાયેલાં રાજમાતા અને રાજકુંવર જંગલમાં ચાલી નીકળ્યા. ઘડીક ચાલે છે, ઘડીક દોડે છે. પ્રારંભમાં તો રાજકુંવરને જંગલમાં ફરવાથી ખુશી થઈ પણ બપોર ચઢ્યા, ઉદરપૂર્તિનું કોઈ સાધન નથી. ઊઠતાંની સાથે અનેકવિધ ખાદ્યસામગ્રીનાં કીમતી પાત્રોને બદલે આજે બંનેને સૂકા રોટલાના પણુ ફાંફાં છે.

રાજકુંવર : “મા ! હવે મહેલમાં ચાલોને, મને થાક લાગ્યો છે. મારે ખાવું છે, હવે જંગલમાં ફરવું નથી.”

માતાની આંખમાં અશ્રુધારા વહી રહી છે.

બાળકના ગાલને ચૂમે છે, વાંસો પંપાળે છે.

અવાજ રહીને કુંવરને ઊંચકીને આગળ વધે છે.

મા-દીકરો ચાલીને અને દોડીને થાક્યાં હતાં. પાંચ

વર્ષના એ સુકુમાર રાજકુમારનું મુખ પુષ્પ કરમાય તેમ કરમાયું હતું. નિઃસહાય રાણી અત્યંત દુઃખી હતી. અંતે રાત થવા આવી. જંગલના પશુઓના ભયાનક અવાજો અને ઝિહ્નની ત્રાડ પરાક્રમી પુરુષનું કાળજું કંપાવે તેવાં હતાં. કોઈ ઉપાય ન હતો. રાણીએ પરમાત્માના નામનું યરણ લઈ એક વૃક્ષ નીચે વિસામો કર્યો.

રાણીના શીલના પ્રભાવે - પુણ્યોદયે રાત્રિ નિર્વિઘ્ને પસાર થઈ. પ્રભાત થયું પણ રાણી અને કુંવર માટે પ્રભાત પણ રાત્રિ જેવું હતું. બાળકે આંખ ખોલી અને પ્રથમ દૂધ માંગ્યું. રાજમહેલમાં કઢાયાં દૂધ અને બાળકના ભાગ્યને હવે ધણું છેદું હતું. માતા પુત્રને સેમજાવે છે, હવે શું કરવું તેનો વિચાર કરે છે.

તે સમયે સાતસો કૃષ્ણરોગીઓનું ટોણું ત્યાંથી નીકળ્યું. પ્રથમ નજરે આવા મોટા સમૂહમાં કૃષ્ણરોગી જોઈને રાણી કંપી ઊઠી. પરંતુ તેને ખાત્રી હતી કે અજિતસેનના સૈનિકો તેમને પકડવા પાછળ નીકળ્યા હશે. આથી રૂખતો માણસ તરણું પકડે તેમ રાણી કુમારને લઈને તે કોઢિયામાં ભળી તેમની સાથે આગળ ચાલી. તેની ધારણા પ્રમાણે તેમને પકડવા સૈનિકો આવી પહોંચ્યા પણ આવા બિહામણા કોઢિયાના સમુદાયને જોઈને તેઓ પાછા વળ્યા.

એક સંકટ ટળ્યું, ત્યાં બીજું સંકટ ઊભું થયું. અહો! કર્મ તારી ગતિ! કોઢિયાની સાથે રહેવાથી શ્રીપાળને પણ કોઢનો રોગ લાગ્ય પડ્યો તે જોઈને માતા અત્યંત દુઃખી થઈ. બાળકને ટોળામાં મૂકીને કોઢની દવા શોધવા તે

દેશ-દેશાંતર ધૂમતી રહી, એમ પંદર વર્ષનાં વહાણાં વાયાં. શ્રીપાળ બાળક મટીને યુવાન થયા હતા. પણ શરીરના રોમે રોમે કોઠ રોગ વ્યાપી ગયો હતો. ક્યાં શ્રીપાળનું સૌંદર્ય અને ક્યાં આ કર્મનો ઉદય ?

મયણા સાથે જેનાં લગ્ન થયાં તે કુખરોગી યુવાન ઉંબર રાણા તે જ શ્રીપાળ કુંવર હતો. મયણાને તત્વની શ્રદ્ધારૂપ બોધબીજ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેના બળ વડે મયણાએ આ પ્રસંગને સમતાથી સ્વીકારી લીધો. તેના મુખ પર શંકા કે શોકની લેશ માત્ર પણ છાયા પડી ન હતી. મયણા રાજકુંવરી હતી, પરંતુ કર્મરોષા બદલાઈ હતી. લગ્નના કોઈ રાજકીય ઉત્સવરહિત, કરિયાવરરહિત રાજકન્યાને વિદાય કરવામાં આવી. રાજસત્તા અને પુરુષપ્રધાનતા પાસે માતા આંસુ સારતી રહી. પિતા તો ગર્વના અંધકારમાં અંધ બન્યો હતો.

મયણા-શ્રીપાળનું પ્રથમ મિલન

નગરની બહાર કોઢિયાઓનો ઉતારો હતો, ત્યાં આવેલા કોઈ જર્જરિત મકાનમાં મયણા-શ્રીપાળનું, વર-વધૂનું પ્રથમ મિલન થાય છે. રૂપવાન અને લાવણ્યમયી મયણા સામે જોઈને શ્રીપાળ સ્તબ્ધ થઈ વિચારવા લાગ્યો, કે મારી સાથે રહેવું આ કન્યા માટે કોઈ રીતે યોગ્ય નથી. તેનું સૌંદર્ય નષ્ટ થઈ જશે. માટે તેને સમજાવીને પાછી મોકલવી ઉચિત છે.

પતિને ઊંડા વિચારમાં ગરકાવ જોઈ મયણા શ્રીપાળની નજીક આવી. શ્રીપાળ સાવધાનપણે દૂર રહેવા માંગતા

હતા. તેણે મયણાને સમજાવી, “હેં રૂપવતી ! મારી સાથે રહેવામાં તારું હિત નથી. હું રોમેરોમે કોઠ રોગથી પીડાઉં છું. જોતજોતામાં આ રોગ મારા સહવાસથી તારા લાવણ્ય-મય સૌંદર્યને પણ ભરખી જશે. માટે તું તારી માતા પાસે જા અને અન્યત્ર લગ્ન કરી સુખી થા.”

શ્રીપાળની સન્મનતા અને સ્નેહભર્યા શબ્દોના શ્રવણથી મયણાના દિલના તાર ઝણઝણી ઊઠ્યા. તેણે કહ્યું કે, “સતી સ્ત્રીને બે પતિ હોઈ જ ન શકે. સતીને અન્યત્ર સુખની અપેક્ષા ન હોય, અને દુઃખથી પાછા ફરવાનું ન હોય. તેનું સુખ પતિના સહવાસમાં રહ્યું છે. વળી મારા ભાગ્યમાં જે લખ્યું છે તે બંધ્યું છે. તમે નિશ્ચિત રહો. ધર્મના પ્રભાવે સારું થઈ જશે.”

મયણાના શ્રદ્ધાયુક્ત વચનનું શ્રવણ કરી, શ્રીપાળની વાણી થ'ભી ગઈ. બંનેએ તે રાત્રિ ધર્મભાવના અને પ્રભુસ્મરણમાં ગાળી.

અહો ! શ્રીપાળનું સૌજન્ય અને શીલ.

ધન્ય ! મયણાસુંદરીની શ્રદ્ધા અને સતીત્વ.

રે કર્મ ! તારો કોયડો પણ અજબ છે.

પવિત્ર પ્રેમના પ્રવાહમાં પલકવારમાં રાત્રિ વ્યતીત થઈ ગઈ. છતાં બંને સ્વસ્થ અને પ્રસન્ન હતાં. પ્રાતઃકાલ થતાં મયણાને નિયમ મુજબ પ્રભુદર્શનની ભાવના થઈ તેણે પતિને કહ્યું કે, “આપણે પ્રભુદર્શન કરવા જઈએ.” શ્રીપાળ તો પાંચ વર્ષની ઉંમરથી કોઠિયાના ટોળામાં જંગલમાં ફરતો હતો ત્યાં તેને પ્રભુદર્શનનો કોઈ યોગ.

થયો ન હતો. છતાં તે સજ્જન પુરુષ પત્નીના વચનને
અનુસરવા તત્પર થયો.

નગરના દરવાજાની નજીકના મંદિરમાં તેઓ આવી.
પહોંચ્યાં. જિનેશ્વર ભગવાનનાં ભાવથી દર્શન કરતાં બંને
જણ સર્વ દુઃખ, સંતાપ અને શોક વીસરી ગયાં.

શ્રીપાલનું ચિત્ત સરળ હતું.

મયણાનું દિલ ભાવવાળું હતું.

પ્રભુવંદન ચંદનથી પણ શીતળ હતું.

બંનેનાં હૃદયમાં ભાવો ઊભટ્યા.

મયણાના મુખથી ઉદ્ગાર સરી પડ્યા :

“હે કરુણસાગર ! આપ જ અમારા રક્ષક અને તરણ-
તારણ છે. આપ અમારા શિરછત્ર છે. આપની ભક્તિ એ
જ અમારો દુઃખમુક્તિનો ઉપાય છે.

હે વિશ્વવત્સલ ! આપ વંદનીય છે.

પ્રાણીમાત્રને પૂજનીય છે.

દેવાને દર્શનીય, સુરોને સેવનીય છે.

અમારા દિલને અનુપમ આદરણીય છે.

હે કરુણાનિધિ ! આ તમારાં બાળકો પર કૃપા કરી.
આત્મશ્રેયનો માર્ગ બતાવશો. આપના ધર્મમાં અમે અનુ-
રાગી બનીએ તેવું શ્રદ્ધાબળ આપજો.”

પ્રભુભક્તિમાં લીન બંને શાંત ચિત્તે ઊભાં થઈ પ્રભુને
સઉલાસ નીરખી રહ્યાં હતાં. ત્યાં એક આશ્ચર્ય બન્યું.
ત્યાં રહેલા અધિષ્ઠિત દેવની લખિધથી, અને આ જીવોનો
પવિત્ર ભાવથી પ્રભુના કંઠમાં રહેલી માળા અને શ્રીફળ

શ્રીપાળના હાથમાં આવ્યાં. શ્રીપાળ અને મયણા સાશ્વર્ય
આ દશ્ય જોઈ રહ્યાં. તેમની શ્રદ્ધા વધુ દૃઢ થઈ. મયણાના
મનમાં અનુમાન થયું કે હવે મંગલનો પ્રારંભ જરૂર
થશે.

પૂરી રાત્રિ પાળેલું અખંડ પ્રદાનત.
પોતાના ભાગ્યનો સહર્ષ સ્વીકાર.
પ્રભુદર્શનમાં અખંડ આત્મવૃત્તિ.
તેની કૃપાશ્રુતિ મંગળનું આગમન.
પ્રભુદર્શનની અનન્ય ભાવનાનું કૃપામૃત.

પ્રભુદર્શન પછી સાધકનું ખીચું પ્રાતઃકાર્ય ગુરુવંદન
છે. યોગાનુયોગ મંદિરની નજીકના ઉપાશ્રયમાં જ્ઞાની મુનિ
સુંદરસૂરિ મહાત્મા ઉપસ્થિત હતા. ખંને અત્યંત ઉત્સાહ
સહિત ત્યાં પહોંચ્યા. ગુરુવંદન કરી વિવેકપૂર્વક ખેઠાં.

મયણા અગાઉ કોઈવાર સખીઓ સાથે ગુરુદર્શને
આવતી હતી. આજે કુષ્ઠરોગી સાથે આવેલી જોઈ મુનિશ્રી-
એ પૂછ્યું, “મયણા! તારી સખીઓ ક્યાં છે? તું કોની
સાથે આવી છું? આ ભાગ્યવાન યુવાન કોણ છે?” મયણાએ
સંક્ષેપમાં હકીકત જણાવી.

મયણા : “ગુરુદેવ! મારા ભાગ્યમાં જે હતું તે બન્યું
છે, પણ મારી વ્યથા એ છે લોકોમાં ધર્મભાવનાનો આદર
કે આદર્શ નહિ રહે, પણ શાસનની અવહેલના થશે. આપ
કોઈ ઉપાય બતાવો.”

ગુરુદેવ : “મયણા! તારી વાત સાચી છે. પણ અમે
મુનિ છીએ, અમારી પાસે ઔષધ કે જઠીપુટ્ટી ન હોય, પણ

તું શ્રદ્ધા રાખજે. જેમ તારી ભક્તિથી પ્રેરાઈને કોઈ શાસનદેવે મંગળનાં ચિહ્નરૂપે માળા તથા શ્રીકૃષ્ણ આખ્યાં છે તેમ તારી શ્રદ્ધાના કૃણથી પુણ્યોદયે તારું શુભ જરૂર થશે.

ગુરુની નિશ્ચામાં પ્રપ્ત થયેલા ધર્મ

(નવપદની આરાધના)

શ્રીપાળની મુખરેખા નિહાળી ગુરુદેવે કહ્યું કે, “આ ભાગ્યવાનની મુખરેખાઓ દર્શાવે છે કે તે કોઈ ઉત્તમ આત્મા છે, અને તે શાસનપ્રભાવક પુરુષ થશે.” ગુરુ સ્નાની હતા. તેમની દૃષ્ટિ તેના શરીર પ્રત્યે ન હતી, પણ તેમણે શ્રીપાળના આત્માને ઓળખી લીધો હતો. મયણાને ગુરુદેવના વચનમાં વિશ્વાસ હતો. આથી ગુરુદેવને પણ એક શુદ્ધ ઉપાય સૂઝી આવ્યો.

ગુરુદેવે કહ્યું, “મયણા! અમારી પાસે પૌદ્ગલિક ઉપાય નથી પણ પારમાર્થિક ઉપાય જરૂર છે.” અને તેમણે આગમ-પ્રણિત સિદ્ધચક્રમંત્રની અને મંત્રની વિધિ મયણાને ખતાવી અને કહ્યું કે “આ મંત્ર અત્યંત મહિમાવંત છે :

આસો સુદ સાતમથી પૂનમના દિવસો

નવ દિવસ આયંબિલનું વ્રત કરવું.

તે દિવસોમાં છ આવશ્યક આરાધવા.

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું.

ક્રમવાર તે તે પદની આરાધના.

વળી ચૈત્ર સુદ સાતમથી પૂનમના દિવસોમાં

આ આરાધના શ્રદ્ધાપૂર્વક કરવી.

નવપદની વિધિ પ્રકારે પૂજા કરવી.

આ ઉપરાંત યોગ્ય વિધિ ખતાવી. અને કહ્યું કે, “આ તપ પૂર્ણ થયે સત્વિલાસ ઊજમાણું કરવું. નિષ્કામપણે કરેલી નવપદની આરાધનાથી તમારાં સર્વ દુઃખ-સંતાપનો નાશ થશે. શ્રદ્ધાપૂર્વક આરાધના કરનારનાં મનવાંછિત પૂર્ણ થાય છે. સર્વ કર્મનો નાશ થાય તેવું સામર્થ્ય આ પદની આરાધનામાં રહેલું છે.”

યોગાનુયોગે આ પર્વના દિવસો નજીક આવતા હતા. વળી તે સમયે ઉપાશ્રયે આવેલા કોઈ ગૃહસ્થને સદ્ભાવના થતાં આ ખંનેને પોતાના નિવાસે લઈ જઈ, વ્રત-આરાધના માટે ઉત્તમ સુવિધા કરી આપી.

મયણાના હૃદયમાં ‘ઉમંગ’ છે. તપશ્ચર્યાનો મહિમા અને શ્રદ્ધા ભરપૂર છે, ગુરુની કૃપા છે, ઉપદેશનું અમૃત છે. ગુરુએ દર્શાવેલી વિધિને પૂર્ણપણે લક્ષમાં રાખીને સાધનશુદ્ધિ અને ભાવશુદ્ધિ સહિત તપશ્ચર્યાનો મંગળ પ્રારંભ થયો. ઉત્તરોત્તર આરાધનામાં ભાવો નિર્મળ થતા ગયા.

પ્રથમ દિવસે શરીરની ખળતરા શમી.
 બીજા દિવસે ખરાબ ચામડી ઊતરવા લાગી.
 ત્રીજા દિવસે પરુ નીકળતું બંધ થયું.
 ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ અને
 નવમે દિવસે તો શ્રીપાલની કાયા
 શુદ્ધપણે અસલરૂપે પ્રગટ થઈ.

મયણા અને શ્રીપાળે નવપદની આરાધના નિસ્પૃહ-

આવે અને ઉચ્ચ પ્રકારે કરી હતી. તે સમયના તેમના નિર્મળ ભાવના નિમિત્તથી નવપદ્મના પ્રક્ષાલન કરેલું નહવણુ અન્ય સાતસો કેઢિયાને લગાવવાથી તેઓ પણ નિરોગી થયા હતા.

અહીં એક પ્રશ્ન થશે કે નવ જ દિવસના નવપદ્મના આરાધન માત્રથી જો આવેા દુઃસાધ્ય રોગ નાશ પામી ગયો હતો, તો આજે ઘણા તપસ્વીઓ આવી તપશ્ચર્યા કરે છે છતાં આતું શીઘ્ર પરિણામ કેમ જણાતું નથી ? તેના ઉત્તરમાં એમ સમજવાનું છે કે જીવોને સન્માર્ગે જવા માટે ઉત્કૃષ્ટ દષ્ટાંતોથી ઓધ આપવામાં આવતો હોય છે. વળી આવી આરાધનામાં દરેકની શ્રદ્ધા, ભાવ અને મનની નિર્મળતા વિશેષ કાર્ય કરે છે. સાધકની, સાધ્યની અને સાધનની શુદ્ધિ, ત્રણેની એકતાથી કાર્ય શીઘ્રતાથી સિદ્ધ થાય છે. શ્રીપાળ અને મયણાની શ્રદ્ધા, અનન્ય ભાવ, અત્યંત નિર્મળતા, અને ચિત્ત નવપદ્મના ધ્યાનમાં લીન થવાથી પરિણામ શીઘ્રતાને પામ્યું હતું.

આથી જોન - દર્શનકારો કહે છે કે સમક્રિતની પ્રાપ્તિ પછી જ વ્રત-તપ સાચાં ઠરે છે, અર્થાત્ કર્મના નાશનું કારણુ ખને છે. મિથ્યાદર્શન કે મિથ્યાભાવને કારણુ કરેલાં વ્રતાદિ આરાધનાનું ફળ જો ત્યારે શુભ ભાવના હોય તો શુભ ખંધનું કારણુ ખને છે પણ કર્મનાશનું કારણુ ખનતું નથી. સત્ પુરુષોએ ખતાવેલાં સાધનો - માર્ગ શુદ્ધ છે, પરંતુ મિથ્યા ઢોષને લીધે તે શીઘ્રતાથી ફળદાયી થતાં નથી. સમ્યગ્ દષ્ટિ આત્માને તે

જ પ્રત-તપાદિ કર્મ નશાનું સાધન બને છે. માટે તપ-
પ્રતાદિ સ્વરૂપલક્ષે કરવાથી મિથ્યાદોષ ટળી જીવના પરિણામ-
સમકિત સન્મુખ બને છે. ધર્મની ક્રિયા માત્ર સ્વરૂપનિષ્ઠાથી
કરવી જેથી તેવા સંસ્કારના બળે જીવ સમકિતની પ્રાપ્તિને
યોગ્ય બને.

સમકિતબીજ સહિતના મયજ્ઞાના પ્રશસ્ત પરિણામ,
તેના સંગે શ્રીપાળે ગ્રહણ કરેલી અચળ શ્રદ્ધાપૂર્વક
સાધનાથી પૌદ્ગલિક રોગ તો નાશ પાર્યે, પણ ભવરોગ
પણ નાશ પામે તેવો તેમણે સત્ પુરુષાર્થ આદર્યો હતો.
કર્મની વિચિત્રતા

અહો! કર્મની વિચિત્રતા તો જુઓ!

આજે મહેલનાં સુખ, ક્ષણમાત્રમાં જંગલનાં દુઃખ..

આજની રાજકુંવરી કાલે કોઠિયાની પત્ની

આજે ઉત્તમ ભોજનથી. ભરપૂર પાત્રો.

કાલે સૂકા રોટલાનાં પણ વલખાં.

આજની શાંતિરૂપ યોગસહિત સુકુમારતા.

કાલે રોમે રોમે વ્યાપેલી કોઠની અચાતા.

દેવશુરુની કૃપારૂપ ધર્મઅનુષ્ઠાનનો યોગ.

શુભ કર્મનો પ્રારંભ અને સુખનો યોગ.

સંસારીમાત્રનું જીવનનાવ આમ શુભાશુભના હલ્લેસાથી
સંસારસાગરની સફર કરતું રહે છે. પ્રાયે અશુભ અને
કવચિત્ શુભયોગ મળે છે. માટે જ્ઞાની પુરુષો તો જ્ઞાનસ્વરૂપ
આત્મમાં સુખને જાણીને તેની પ્રાપ્તિ માટે જ સંસારનો
ત્યાગ કરી આહી નીજળતા હોય છે.

શ્રીપાળની માતા યોગાનુયોગ આ નગરમાં હતી. તે એક દિવસ દેવદર્શને આવી. ત્યાં શ્રીપાળે માતાને ઓળખી લીધી, અને તેને પ્રણામ કર્યાં. મયણા તેને અનુસરી. પછી ત્રણે સાધર્મિકને ત્યાં ગયા. શ્રીપાળે માતાથી છૂટા પડ્યા પછીની સર્વ હકીકત માતાને કહી સંભળાવી. કમળપ્રભાએ પોતાની વીતકકથા કહી કે, દેશવિદેશ તારા માટે ઔષધની શોધમાં ફરતી હતી. ત્યાં એક વાર ગુરુ મહારાજ મળ્યા. તેમણે પોતાની જ્ઞાનલખ્ધિથી તારી હકીકત કહી. આથી તને શોધતી શોધતી હું અહીં આવી પહોંચી. માતા પુત્રમિલનથી અત્યંત સુખી થઈ. માતા, શ્રીપાળ અને મયણા સુખેથી કાળ નિર્ગમન કરે છે. ધર્મારાધનામાં પ્રવૃત્ત રહે છે.

પ્રજ્ઞપાળરાજાએ આવેશમાં ભાન ભૂલીને જ્યારે મયણાને કુષ્ઠરોગી ઉંબર રાણા સાથે પરણાવી હતી, ત્યારથી ધર્મપ્રિય રાણી રૂપસુંદરી પતિના આવા વર્તનથી અત્યંત દુઃખી થઈ હતી. આથી પોતે ઉજ્જયિનીમાં રહેતા પોતાના ભાઈ પુણ્યપાળરાજાના નિવાસે રહેતી હતી. ધર્મારાધનાથી કંઈક સાંત્વના પામતી હતી.

એક દિવસ એવું બન્યું કે તે જિનમંદિરમાં દર્શનાર્થે આવી. યોગાનુયોગ તે જ મંદિરમાં માતા, પુત્ર અને પુત્રવધૂ અત્યંત ભાવથી પ્રભુભક્તિ કરતાં હતાં. ભક્તિપદના શ્રવણથી તેનું ધ્યાન ગાનાર મયણા પ્રત્યે ગયું, અને તેણે તરત જ પુત્રાં મયણાને ઓળખી લીધી.

તે કાળે કે સર્વકાળે સ્ત્રીજીવનના સતીત્વને પતિ-

પરાયણતા સાથે અવિનાશાવી સંબંધ મનાયો છે. આથી રૂપવાન નવયુવાન એવા યુવાન સાથે મયણાને જોઈને માતા અત્યંત દુઃખી થઈ.

અરે! મારી કુક્ષિએ જન્મેલી સદ્ગુણસંપન્ન કન્યાએ આલું દુષ્કૃત્ય કેમ કર્યું? તે પોતાના કોઠિયા પતિને ત્યાગ કરી અન્ય પુરુષને પરણી? એનું જ્ઞાન-શિક્ષણ કયાં ગયું!

ચૈત્યવંદન-ભક્તિ-વિધિ પૂરી થતાં મયણાની નજર પોતાની માતા તરફ ગઈ, અને તેણે જોયું કે માતાની આંખમાં અશ્રુ છે, તેના મુખ પર ગ્લાનિ છે. આથી તેણે પૂછ્યું: “હે માતા! તમે આ સ્થાને આનંદ પામવાને બદલે શોકમગ્ન કેમ છો? શ્રી જિનેશ્વરદેવ અને ગુરુની કૃપા વડે અમે સુખ પામ્યાં છીએ. ચાલો, તમે અમારી સાથે આવો અને સર્વ હકીકતને સાંભળો. જેથી તમારો શોક-સંતાપ દૂર થાય.”

દહેરાસરમાં સાંસારિક વાત ન થાય, તેવો વિવેક જાણનારી મયણા બહાર નીકળી. માતાને સાથે લઈ ચારે સાધર્મિક ખંધુના નિવાસે પહોંચ્યાં. મયણાએ માતાને વિનયપૂર્વક સ્થાન આપ્યું, અને પછી સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી.

માનવમન મન કેવા ચલિત ભાવવાળું છે! રૂપસુંદરીએ મયણાને ધર્મશિક્ષણ આપીને ખુશી માની હતી. પરંતુ તેના પિતા પ્રત્યેના જવાબથી તેનારાજ થઈ હતી. મયણાને નવયુવાન સાથે જોઈ દુઃખી થઈ, અને સત્ય હકીકત

સાંભળીને અત્યંત સુખી થઈ. સામાન્યપણે સંસારનો પ્રવાહ આ પ્રમાણે વહેતો હોય છે. જીવો પણમાં સુખ અને પણમાં દુઃખ અનુભવે છે.

ખંને માતાઓ અન્યોન્ય પરિચય પામીને તથા ધર્મપરાયણ વર-વહુને જોઈને આનંદ અનુભવવા લાગી. રૂપસુંદરીનો પૂછવાથી કમળપ્રભા રાણીએ પોતાની અને શ્રીપાળની સર્વ હકીકત જણાવી. તે કમળપ્રભાના દુઃખથી દ્રવિત થઈ. છેવટે ખંને વિચારવા લાગ્યા કે શુભાશુભ કર્મનો આ કેવો અકળ ચક્રાવે છે. જીવે છાને ખૂણે કરેલા પોતાના કર્મનો વિપાક થતાં તે ભોગવવાં જ પડે છે.

કમળપ્રભાને મુખે જમાઈ શ્રીપાળના કુળવંશની ઉત્તમતા જાણી રૂપસુંદરી અત્યંત પ્રસન્ન થઈ. કમળપ્રભાએ કહ્યું કે આ સુખના દિવસોનો સર્વ યશ પુત્રવધૂ મયણાનો છે. તે અમારા પુણ્યયોગે જ અમારાં દુઃખ દૂર કરવા જન્મી અને અમને પુત્રવધૂ તરીકે મળી છે.

રૂપસુંદરી પણ પોતાની પુત્રીનાં સતીત્વ અને શીલની પ્રશંસાથી હર્ષ પામી. અને કહેવા લાગી, “મયણાને આવો રાજકુમાર પતિરૂપે મળ્યો તેથી તે ભાગ્યવાન છે.” આમ અનેક પ્રકારનો સંવાદ કરી રૂપસુંદરી પ્રસન્નચિત્તે પોતાના ભાઈ પુણ્યપાળના તિવાસે પહોંચી અને સઉલ્લાસ સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. પુણ્યપાળ સર્વ વિગત સાંભળી પ્રસન્નતા પામ્યો.

વળી પુણ્યપાળે વિચાર્યું કે ભંલે મયણાનાં લગ્ન કોઈ અશુભ મુહૂર્તે થયાં પણ હવે તો તેમને સન્માન-પૂર્વક અહીં લાવવા જોઈએ.

આથી ચતુરંગી સેનાને તૈયાર કરી
રાજપરિવાર ઠાઠમાઠથી તૈયાર થયેા.
નગારાં, વાળાં અને વાજિત્રો ગાજી ઊઠ્યાં.
કુતૂહલપ્રિય પ્રજાજનો તેમાં જોડાયા.
વાજતેગાજતે સાજન સ્થાને પહોંચ્યું.
જ્યાં શ્રીપાળ-મયણાનો વાસ હતો.
પુણ્યપાળ પુણ્યશાળી દંપતીને મળ્યા.

પુણ્યપાળે અત્યંત આદર અને પ્રેમપૂર્વક શ્રીપાળનો
આલિંગન આપ્યું. મયણાસુંદરીએ મામાને ઓળખી
લીધા. મામાના સત્કારને માન આપી બંને સાજન સાથે.
મામાને ત્યાં પહોંચ્યાં. પુણ્યપાળ રાજાએ શ્રીપાળ અને
મયણા માટે સુખસામગ્રીમાં કંઈ જ ખામી રહેવા ન દીધી.
આમ, તેમના પુણ્યપાળે સુખમાં દિવસો વ્યતીત થઈ.
રહ્યા હતા.

પ્રજાપાળ રાજાનો પશ્ચાત્તાપ

પ્રજાપાળ રાજાએ આવેશમાં એકવાર ખોટું પગલું
ભરી દીધું. પણ પછી પસ્તાવા લાગ્યે. વળી રૂપસુંદરી
તેમનો ત્યાગ કરી ગઈ હતી. આથી વ્યથિત મનવાળા
રાજા એકવાર વનવિહારે ગયા હતા. ત્યાંથી પાછા ફરતાં તે
પુણ્યપાળના નિવાસ બાગ્યથી નીકળ્યા. તે સમયે તેમના
શ્રવણે સુંદર વાજિત્રોના અવાજે સંભળાતા હતા. રાજાએ
અવાજ તરફ જોયું તો ઝરૂખામાં એક સુંદર યુવાન અને
રૂપવતી કન્યા બેઠાં હતાં. તેમની સમક્ષ નાટ્યારંભ.

ચતા હતા.

અરે! પણ આ શું? આ કન્યા તો મયજ્ઞાસુહરી જ છે! પણ આ સુહર નવયુવાન કોણ? મયજ્ઞાને તો કુષ્ઠરોગી સાથે પરણાવવામાં આવી હતી. કર્મ અને પોતાના પ્રારબ્ધને માનવાવાળી મયજ્ઞાએ પતિનો ત્યાગ કર્યો? એ વિચારથી તે દુઃખી થયો; તેના કરતા પોતાના અપકૃત્યને યાદ કરીને તે વિશેષ દુઃખી થયો, માનવમન કેવું વિચિત્ર છે? બહારમાં પીડાના નિમિત્ત ઊભા કરવાના અજ્ઞાનવશ અંતરંગમાં પડેલા અક્રમને તે જાણતું નથી. પરિણામે દુઃખનો અનુભવ કરે છે.

પ્રજાપાળ રાજાની સવારી આગળ વધે છે. ત્યાં પુણ્યપાળે પોતાના મહેલમાંથી જ્ઞેયું કે પ્રજાપાળના સુખ પર અત્યંત ખેદ છે. તેમણે વિચાર્યું કે મારો ધર્મ છે કે મારે તેમને સત્ય હકીકત જણાવવી, જેથી તેમનું દુઃખ દૂર થઈ શકે. આમ વિચારી તે તરત જ નીચે આવ્યો અને પ્રજાપાળ રાજાનો યોગ્ય આદરસત્કાર કરીને મહેલમાં લઈ ગયો. વગીટૂંકમાં સર્વ બનાવ કહી સંભળાવ્યો. ત્યાં તો તેઓ શ્રીપાળના મહેલમાં આવી પહોંચ્યા.

માનવમતની વિચિત્રતા જુઓ -

પળમાં હર્ષ, પળમાં શોક;

પળમાં સુખ, પળમાં દુઃખ.

પ્રજાપાળ રાજાના મનમાં એકસાથે એટલા બધા આવેગો ઊભરાયા કે તે ક્ષતબ્ધ બની ઊભા રહ્યા. રૂપવાન જમાઈને જોઈને આનંદ, મયજ્ઞાનું દુઃખ દૂર થયાનો હર્ષ,

પોતે કરેલાં અપકૃત્યનો અફસોસ, રૂપસુંદરીની ગેરહાજરીનેઃ દોષ, આવી મૂંઝવણ અનુભવતા પ્રજાપાળને દૂરથી જોતાં મયણા હિડોળા પરથી સહસા ભૂલી થઈ અને વિનયપૂર્વકઃ પિતાને પ્રણામ કર્યાં. શ્રીપાળે પણ સસરાને ઓળખ્યા અને તે મયણાને અનુસર્યાં.

રાજાને પોતાના આવેગની, સત્તાના મદની ભૂલ સમજાઈ હતી. આથી તેનાં નયનો સજળ થયાં અને મયણાસુંદરીને પ્રેમસહિત કહેવા લાગ્યા કે, 'હે પુત્રી ! તારી વાત સત્ય હતી. આજે મને જૈનધર્મના અચિંત્ય પ્રભાવનું સાચું દર્શન થયું; કે વ્યક્તિ કોઈને સુખ કે દુઃખ આપી શકતી નથી. દરેક જણ પોતાના પ્રારબ્ધથી જ સુખી કે દુઃખી થાય છે. કથચિત તેમાં નિમિત્તનો યોગ બને છે ત્યારે વ્યક્તિ અજ્ઞાન-વશ અહંભાવથી એમ માને છે કે હું કોઈને સુખી કે દુઃખી કરી શકું છું.'

મયણાસુંદરી : 'પિતાજી ! આપ આવા વિકલ્પો કરી દુઃખી ન થાવ. જે બન્યું તે મારા શુભાશુભ યોગથી જ બન્યું છે.'

પુણ્યપાળે પોતાની બહેનને ખબર આપીને ખોલાવીઃ લીધી હતી. આમ દરેકના મનોભાવમાં સમાન પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થઈ. દુઃખદ ક્ષણો વીતી ગઈ અને નવી ક્ષણો સુખદ-પણે પરિભ્રમી.

ત્યાર પછી પ્રજાપાળ રાજાએ આખા નગરમાં ઉત્સવ જાહેર કર્યો. ગૃહેગૃહ સજાવવામાં આવ્યાં. ચોરે ને ચોટે જૈનધર્મના તપાહિના પ્રભાવની સુખદ અર્ચાઓ થવા લાગી.

શ્રીપાળ-મયજ્ઞાની અત્યંત માનપૂર્વક શોભાયાત્રા નીકળી. નગરજનો આ યુગલને જોઈને ધન્ય બન્યા. રાજાએ પુત્રી-જમાઈ માટે અતિ શોભાયમાન મહેલ, વસ્ત્રો, અલંકારો વગેરેની સજાવટ કરી તેમને મહેલમાં લઈ ગયો. શ્રીપાળ-મયજ્ઞાનો સમય સુખમાં નિર્ગમન થતો હતો.

આ સૌંદર્યવાન યુવાન તો રાજાના જમાઈ છે.

એકવાર શ્રીપાળ મનોરંજન માટે કેટલાક સૈન્ય સાથે વનકોડા માટે નીકળ્યા. સવારી નગરના માર્ગથી પસાર થતી હતી. નગરજનો રથમાં બેઠેલા શ્રીપાળના સૌંદર્યને જોઈને મુગ્ધ થયા હતા. તેઓ અંદરઅંદર ચર્ચા કરતા હતા કે અહો ! આ જૈનદર્શનનો પ્રભાવ તો જુઓ ! એ કોઢિયો ઉંબર રાણો ક્યાં ને આ તેમનું પ્રગટ થયેલું સૌંદર્ય ક્યાં ? ઈંદ્ર, ચંદ્ર અને ચક્રવર્તીને પણ આંખા પાડે તેવા રાજાના જમાઈ કેવા શોભે છે ? આમ વારંવાર લોકો 'રાજાના જમાઈ', 'રાજાના જમાઈ' શબ્દ હર્ષો-હ્વાસથી બોલતા હતા.

તેમાં વળી એક બાળકી પોતાની માતાને પૂછવા લાગી કે 'મા ! આપણે કોઈ દિવસ આવા રૂપવાન પુરુષને જોયો નથી. આ કોઈ દેવની સવારી ધરતી પર ઊતરી આવી છે ? આ રૂપવાન યુવાન કોણ છે ?'

મા કહે, 'પુત્રી ! આ કોઈ દેવ નથી, પણ આ ધરતીનો જ માનવ છે. આપણા રાજાના જમાઈ છે.' તે જ સમયે શ્રીપાળનો રથ ત્યાંથી પસાર થયો અને આ શબ્દો યુન:

તેમના કણ્ઠપ્રદેશે સ્પર્શ્યા. અરે, આ શું સાંભળું છું ?

‘જમાઈ !’ ‘જમાઈ !’ ‘જમાઈ !’

પરાક્રમી પુરુષો પોતાના ગુણ-પરાક્રમથી ઓળખાય, અને હું તો અહીં જમાઈ તરીકે પ્રસિદ્ધ થાઉં છું. રાજના રાજ્યમાં સર્વ પ્રકારનું સુખ હોવા છતાં શ્રીપાળનું હૃદય વ્યથાથી ઊભરાઈ ગયું. રે માનવમન ! કશું જ બદલાવા ન છતાં મન કેવું કારણ શોધીને ક્ષણમાત્રમાં વ્યથિત થઈ નત્ય છે !

તે દેશકાળે અને આજે પણ પુરુષપ્રધાન સંસ્કૃતિનું પરિભળ પરાક્રમી પુરુષોમાં આવો વિચાર ઉદ્ભવે તેવો સામાન્ય વ્યવહાર છે.

વનકીડાએ નીકળેલા શ્રીપાળ આજે હતોતસાહી હોવાથી શીઘ્રતાથી પાછા ફર્યા. પ્રથમ તેમને પ્રભપાળ રાજ્યએ જોયા, એને તેમના સુખ પરનો વિષાદ પારખી ગયા અને પૂછવા લાગ્યા :

‘હે રાજકુમાર ! તમે આજે કેમ ઉદાસ છો ? તમને કોણે દુઃખગ્યા છે ? અથવા તમને તમારા રાજ્યની યાદ આવે છે ? જો તે પાછું મેળવવાની આહુના હોય તો તમને પરાક્રમી સૈન્ય સન્ન કરી આપું. જો તમને કોઈએ દુઃખવ્યા હોય તો તેને દંડ કરું !’

શ્રીપાળ કહે, ‘હે પિતા ! પરાક્રમી પુરુષો તો પોતાના બળથી કાર્યસિદ્ધિ કરે છે. તમે મારા પર ધણો ઉપકાર કર્યો છે પણ હવે મને રજા આપો. હું દેશવિદેશ ફરીશ અને કાર્યસિદ્ધિ કરીશ.

ત્યારપછી માતા પાસે આવીને વિનયસહિત પોતાના મનની વાત જણાવી. માતા પુત્રની વાત સાંભળીને દુઃખી થઈ ગયાં. માંડ સુખના દિવસો જોયા ત્યાં વળી આ પુત્ર-વિયોગની વેળા આવી !

માતા કહે, 'હે શ્રીપાળ ! તું તો મારીઆં ખતું રતન છો.

મારે તો આ જગતમાં તારો જ આધાર છે.

તારા સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી એવી

આ માતા તો તારી સાથે જ પ્રયાણ કરશે.'

શ્રીપાળના વારંવાર આશ્વાસન અને સમજથી માતાએ મન વાળ્યું. અને પુત્રના કલ્યાણ અર્થે શુભાશિષ આપ્યા અને કહ્યું કે, 'બેટા ! નવપદ્મનાં ધ્યાનથી તારું કલ્યાણ હો.'

ત્યાર પછી શ્રીપાળ મયણા પાસે પહોંચ્યો. મયણાને દાસી દ્વારા વાતનો દોર મળ્યો હતો. સસરા અને માતાને મનાવવા જેવું આ કાર્ય સરળ ન હતું. પ્રારંભમાં તો ખંને મૌન થઈ રહ્યાં.

અંતે મયણાએ મૌન છોડ્યું. સજળ નેત્રે કહેવા લાગી, 'હે સ્વામી ! મારી કાયા તમારાથી ભલે ગુદી હોય પણ મારા પ્રાણ તો તમારી સાથે જ જીવવાવાળા છે. તેથી વિદેશયાત્રામાં હું તમારી સાથે આવીશ.

હે સ્વામી ! તમે ઓહૂદ્યના વિરહાગ્નિને જાણતા નથી તેથી મારાથી વિખૂટા પડી પરદેશ જવા તત્પર થયા છો. પણ હું તો આપ જ્યાં જશો ત્યાં સાથે જ આવીશ.'

વળી મનોમન વિચારવા લાગી. હે દેવ-મારખ. તું

પણ ખરે સમયે તારાં વિચિત્ર લક્ષણો પ્રગટ કરે છે. ધર્મભાવનાયુક્ત વળી સાંસારિકપણે અમે સુખે સમય નિર્ગમન કરતા હતા તે પણ તું સહી ન શક્યું ?

આખરે શ્રીપાળે અત્યંત સ્નેહપૂર્વક મયણાને સજ્જન અને પરાક્રમી પુરુષની જીવનપ્રણાલિ સમજાવી આશ્વાસન આપ્યું, 'પુરુષનું જીવન કેવળ સુખસગવડમાં પૂરું થઈ જાય તેવું સીમિત નથી. પોતાના પરાક્રમને પ્રગટ કરવું તે રાજપુરુષનો વ્યવહારધર્મ છે.

તું અહીં માતાની સેવા કરજે. ધર્મની આરાધના કરજે. હું શીઘ્રતાથી ષાછો ફરીશ. દેશપરદેશ સાથે ફરવામાં ધણું જોખમ છે.' આમ ધણા પ્રકારે શ્રીપાળે સ્નેહાદ્ર થઈને તેને સમજાવી.

મયણાનું મન પતિ વગરની પોતાની દયાના વિચારથી ક્ષુબ્ધ થયેલું હતું. તેથી વ્યથિત ચિત્તે તેણે કહ્યું, 'ભલે તમે કહો છો તે મને માન્ય છે, પણ મને શંકા છે કે આપના વિરહમાં મારા પ્રાણ રહેશે કેમ ? અથવા મારા પ્રાણ તો આપની સાથે જ હશે.'

મયણા રાજકુળની અને તે કાળની સમાજવ્યવસ્થાથી જાણકાર હતી. તેથી મનમાં શંકા પણ થઈ. દેશપરદેશ ફરતા આવા પરાક્રમી અને સૌંદર્યવાન પુરુષને અનેક કન્યાઓ પ્રાપ્ત થશે. આથી અંતમાં સજ્જન નયને તે કહેવા લાગી, 'હે નાથ ! અન્ય સ્ત્રીઓને પરણીને તમે તમારી આ પ્રાણપ્રિયાને ભૂલી ત જશો.' પુનઃ શ્રીપાળે તેને આશ્વાસન આપ્યું.

શ્રીપાળકુંવર પરદેશ સિધાવે છે, તે વાત મહેલમાં ક્ષોર્પકર્ણ પહોંચી ગઈ. સગાંસ્નેહીઓ, દાસદાસીઓ સૌ એકઠાં થઈ ગયાં. શ્રીપાળ પણ સ્વરક્ષણનાં સાધનો સહિત સૌના શુભાશિષ લઈને વિદાય થયા. ખરું રક્ષણ તો તેમના ચિત્તમાં નવપદ્મની શ્રદ્ધાનું હતું.

શ્રીપાળ એકાકી ચાલી નીકળ્યા,

પણ પુણ્ય તેમની સાથે હતું.

પુણ્યનો યોગ અને સ્વભળની શ્રદ્ધા સહિત શ્રીપાળ એકાકી ચાલી નીકળ્યા, કેમ જાણે ભાવિમાં મુનિપણે આમ જ એકલા નીકળવાના હોય ! કેટલાય દિવસો નવાંનવાં નગરો અને સ્થળો જોતાં પસાર થયા. ત્યાં એક દિવસ જંગલમાંથી જતાં ગીચ ઘટામાં એક ચંપકવૃક્ષ નીચે એક માણસને તપસહિત જપ કરતો જોયો. પોતે આશ્ચર્યથી આ દૃશ્ય જોતા હતા ત્યાં તો પેલા પુરુષે આંખ ખોલી, સાશ્ચર્ય તેણે કહ્યું :

‘હે ઉત્તમ પુરુષ ! મને તમારા જેવા કોઈ ઉત્તમ સાધક પુરુષની સહાયની જરૂર હતી. હવે મારું કાર્ય સિદ્ધ થશે. કારણ કે હવે હું નિર્ભય અને એકાગ્ર ચિત્તે મારું કાર્ય સિદ્ધ કરીશ. ઉત્તમ સાધક સિવાય મારું મન સ્થિર રહેતું નહોતું.’

શ્રીપાળે કહ્યું, ‘બલે. હું તમારી સહાય કરીશ. તમે નિશ્ચિતપણે તમારું સાધ્ય સિદ્ધ કરો.’

તે યોગીપુરુષે નિર્ભય થઈ એકાગ્ર ચિત્તે પોતાની વિદ્યા સિદ્ધ કરી. આથી પ્રસન્ન થઈ છે યોગીએ શ્રીપાળને.

એ વિદ્યાઓ આપી.

૧. જલતરણી,

૨. શસ્ત્રહરણી.

ત્યાર પછી તે વિદ્યાધર યોગી અને શ્રીપાળ આગળ ચાલવા લાગ્યા. માર્ગમાં તેમણે એક ધાતુરવાદી પુરુષને સુવર્ણ સિદ્ધ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરતાં જોયો. ઘણા પરિશ્રમ પછી પણ તેનું કાર્ય સિદ્ધ થતું ન હતું, તે શ્રીપાળની સહાયથી સિદ્ધ થયું. તે ધાતુરવાદી પુરુષે શ્રીપાળના કપડાને છેડે થોડુંક સુવર્ણ ખાંધી આપ્યું.

લવિખ્યમાં જેની જરૂર પડવાની છે, તેવી સામગ્રીઓ પુણ્યવંતા શ્રીપાળને સ્વયં શોધીને આવતી હતી. શ્રીપાળ જંગલ, નદી, પર્વતો જેવાં સ્થાનોને વટાવી ભરૂચ નગરે પહોંચ્યા. ત્યાં તેમણે સોનાનાં માદળિયાં કરાવી તેમાં પેટ્ટી વિદ્યાના મંત્રો મૂકી હાથે ખાંધી લીધા.

ધવળશેઠને મેળાપ

તે સમયે એવું બન્યું કે એ બંદરે ધવળ નામનો કૌશાંબી નગરીનો અતિ ધનાઢય ગૃહસ્થ વ્યાપારાર્થે આવ્યો હતો. સમુદ્રમાર્ગે પ્રવાસ કરીને દેશવિદેશમાં વ્યાપાર કરી ધનમાં વૃદ્ધિ કરવાની ઇચ્છાવાળા તે ધવળશેઠે સેંકડો વહાણો તૈયાર કરાવ્યાં, અને તેમાં ઈમતી માલ ભરી દીધો. વળી સેંકડો અનુચરો દ્વારા મુસાફરીની સુવ્યવસ્થા ગોઠવી દીધી.

એક એક વહાણની શોભા, તેમાં ભરાયેલો ઈમતી માલ. સેંકડો માનવોનો સમૂહ જાણે દરિયામાં એક નગર

ભિલું થયું હોય તેવું લાગતું. હતું.

શુભ મુહૂર્તે વહાણોના પ્રસ્થાન માટે ધવળશેઠના મુખ્ય સાત માળવાળા વહાણની તોપના ધડાકાથી ઊપડવાનો સૈને આદેશ મળ્યો. દરેક વહાણની તોપો પણ તે સમયે ધણ-ધણી ઊઠી.

નાવિકોએ લંગરો છોડ્યા. હલેસાં માર્યાં. પણ આ શું? એક પણ વહાણ એક તસુ પણ ખસે નહિ! ત્યારે તે કાળની પ્રણાલિ પ્રમાણે ધવળશેઠને વિધર્મ સૂઝ્યો કે કોઈ સશક્ત પુરુષનું બલિદાન આપવું. આમ વિચારી તેણે સૈનિકોને સૂચના આપી કે કોઈ પરાક્રમી સશક્ત પુરુષને પકડી લાવો. તેનો દરિયાઈ દેવને લોગ આપીએ તો વહાણ ચાલવા લાગે. ધવળશેઠની આજ્ઞા પ્રમાણે સૈનિકો દરિયાકિનારે ફરતા હતા ત્યાં શ્રીપાળનો ભેટો થયો.

સૈનિકો પોતાના બળના ભરોસે શ્રીપાળને બાવડું પકડીને ખેંચવા માંડ્યા. જેમ વહાણ તસુ ખસ્યાં નહિ તેમ શ્રીપાળ પણ તસુ ખસ્યા નહિ. ધવળને આ સમાચાર મળ્યા. તેણે મોટું લશ્કર મોકલ્યું. સૈનિકોએ શ્રીપાળ પર શસ્ત્રો છોડવા માંડ્યા, પણ....

આ શું ?

બધાં શસ્ત્ર જાણે શ્રીપાળને નમન કરતાં હોય તેમ શરીરને સ્પર્શીને ધરતીને ખોળે પોઠી જતાં. એ જ શસ્ત્રોનો ઢગલો જાણે શ્રીપાળનું રક્ષણ કરવા કોટની જેમ ઊભો થયો. સૈનિકો આગળ વધી શકે તેમ ન હતા. શ્રીપાળના શરણ સિવાય તેમનું મરણ સાક્ષાત્ હાજર હતું. અને જે

લડવા શૂરા થયા તે શ્રીપાળના બાણથી વીંધાઈને મરણ પામ્યા.

ધણીવાર થવા છતાં શ્રીપાળને લઈને સૈન્ય આવ્યું નહિ. અર્થઃ ધવળશેઠ અધીરા થઈ જાતે જ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. શ્રીપાળને જ્ઞેતાં તેમને લાગ્યું કે આ કેઈ લખિધવંત પુરુષ છે; માટે બળનું કામ નથી પણ કળનું કામ છે.

આમ વિચારી તેણે શ્રીપાળનું બહુમાન ક્યું અને પોતાની આકૃત નિવારવા વિનંતી કરી.

પરોપકારી પુણ્યવંતા પરાક્રમી શ્રીપાળ ધવળની સાથે વહાણોની નજીક આવ્યા. નિઃસ્પૃહભાવે તેમણે નવપદજીનું ધ્યાન ધર્યું. તેમના શુભ ભાવનાં સ્પંદનોથી વહાણો હાલવા લાગ્યાં. અર્થાત જ્ઞે દૈવી શક્તિએ વિદ્યન ભ્રુ ક્યું હતું. તેમ હવે તે શક્તિ અનુકૂળ થઈ.

ત્યારપછી ધવળશેઠના આદેશથી વાજિત્રોના નાદ સાથે પ્રસ્થાનની તૈયારીઓ થઈ. ધવળશેઠે નક્કી કર્યા પ્રમાણે શ્રીપાળને એક લાખ સોનામુહોરો આપી.

શ્રીપાળના અદ્ભુત પ્રભાવથી ધવળશેઠ વિચારવા લાગ્યો કે આ માનવ રત્નચિંતામણિ જેવો છે. સાથે રાખ્યો હોય તો વિદ્યનો ટળે અને ધનપ્રાપ્તિ પણ વિશેષ થાય. આમ વિચારી તેણે શ્રીપાળને કહ્યું કે 'તમે મારી સાથે ચાલો.'

વળી ધવળશેઠે કહ્યું કે, 'મારી સાથે દસ હજાર સૈનિકો છે. પણ તમે તો એક છો છતાં આ લશ્કરની સમાન બળવાળા છો. તેથી તમે સાથે આવો તે માટે તમે જે કહેશો

તે હું તમને આપીશ.’

શ્રીપાળે કહ્યું કે, ‘ભલે. આ સર્વ. ‘સૈન્યનું કામ હું એકલો કરીશ. તે સર્વનો પગાર મને ચૂકવી આપજો.’

ધવળશેઠ પાકો વણિક બુદ્ધિવાળો હતો. તેમણે એ સર્વનો પગાર ગણ્યો તો વર્ષનો એક કોડ સોનૈયા થતા હતા. આટલી મોટી રકમ એક માણસને કેવી રીતે આપી દેવાય ?

શેઠને મૌન જોઈ શ્રીપાળ તેના મનની વાત પામી ગયા. શ્રીપાળ પુણ્યવંતા હતા. તેમણે કહ્યું, ‘શેઠજી ! મારે તમારો પગાર જોઈતો નથી, ફક્ત મને દેશ-પરદેશ જવાનું કુતૂહલ છે. તમે તમારા વહાણમાં મને જગા આપો. હું તમને માસિક સો સોનૈયા ભાડું ચૂકવીશ.’

ધવળ તો આ સાંભળી ખુશ થયો.

લોભી માનવમાં કેવું પાપ પડ્યું હોય છે ? શ્રીપાળ સાથે હોય તો લાભનું કારણ જાણી સાથે લેવા તૈયાર થયેલા શેઠને મક્તમાં, ઉપરથી માસિક સો સોનૈયા, અને શ્રીપાળને સાથ મળ્યો. એ લોભી માનવને ક્યાંથી સમજાય કે પુણ્યવંતા જીવેને અન્ય સહાયની જરૂર પડતી નથી. તેમનું પુણ્ય તેમનાથી ચાર ડગલાં આગળ ચાલે છે.

શુભ મુહૂર્તે સેંકડો વહાણો વેગથી ઊપડ્યાં અને શીઘ્રતાથી બખ્બરકોટ બંદર પહોંચી ગયાં. અને જરૂરી માલસામાન લેવા તે બંદરે વહાણોને લાંગર્યાં. રાજ્યના નિયમ પ્રમાણે કરવેરાવાળા આવ્યા. લોભને કંઈ થોભ હોય ! તેને જેટલી સંપત્તિ મળે તે સર્વ તેના ઉદરમાં સ્વાહા થાય. દાણ ન ભરવાથી રાજના સૈનિકોએ શેઠને

દોરડે બાંધી દીધા. અને સુભટોને ખોખરા કર્યા.

બંદર પર ફરવા નીકળેલા શ્રીપાળે જોયું કે શેઠ તે દોરડે બંધાયેલા દીન દશામાં આવી પડયા છે. શેઠની પાસેથી સર્વ વિગત જાણી.

શ્રીપાળે પૂછ્યું, 'હું તમને અને સુભટોને છોડાવું તો તમે મને બદલામાં શું આપો?'

ગરજવાન શેઠને તો ગમે તેમ છુટકારો જોઈતો હતો. તેમણે કહ્યું, 'આ સર્વ વહાણોમાં અર્ધો ભાગ તમને આપીશ.'

શ્રીપાળ તરત જ સન્ન થઈને ઊપડયા. અને રાજના સૈનિકોની સામે જઈ પડકાર કર્યો. અને રાજને કહ્યું કે, 'શેઠને બંધન-મુક્ત કરો. અથવા મારી સામે લડવા આવી જાવ!'

રાજએ જોયું કે આ માનવ કોઈ સામાન્ય નથી. આથી તેણે પણ અત્યંત આવેશમાં આવી યુદ્ધને આરંભ કર્યો. તેના સૈનિકોએ શત્રો અને તોપગોળાનો વરસાદ વરસાવી દીધો પણ તે કોઈ શત્રો શ્રીપાળના એક રૂંવાડાને પણ સ્પર્શી શક્યા નહિ.

પેટી શસ્ત્રહરણી વિદ્યાનો પ્રતાપ અને શ્રીપાળના પુણ્યનો પ્રભાવ, બન્નેનો સુભગ સમન્વય થયો હતો.

અને શ્રીપાળના તો એક જ તીરથી એકસાથે પાંચ થોદાઓ ધરાશાયી થતા હતા.

આખરે રાજ સ્વયં શ્રીપાળની સામે આવી ગયો. પણ શ્રીપાળે તેને તો પલકમાં બંધનમાં નાખીને ધવળશેઠને ન્યાં બાંધ્યા હતા ત્યાં લઈ આવ્યા.

બંને બળિયા બંધનમાં નત મસ્તકે ઊભા હતા.

શ્રીપાળના આદેશથી બંનેને બંધનમુક્ત કરવામાં આવ્યા.

શ્રીપાળનું આવું પરાક્રમ જોઈ, લાચાર થઈ, ધવળશેઠે આપત્તિથી છૂટવા જે સંપત્તિ આપવાનું શ્રીપાળને વચન આપ્યું હતું, તે પ્રમાણે શ્રીપાળને ભાગે ખસો પચાસ વહાણો માલસામાન સહિત સુપ્રત કર્યાં.

શ્રીપાળ અને મદનસેના

શ્રીપાળના પરાક્રમથી પ્રભાવિત થયેલા રાજાએ શ્રીપાળકુંવરનું અતિબહુમાન કરી તેને પોતાના મહોલમાં લઈ ગયા. કુંવરનું પ્રભુત્વ જ એવું હતું કે ક્ષણમાત્રમાં સૈને પ્રિયતા થઈ જતી.

બખ્ખરકોટના મહાકાળ રાજાને મદનસેના નામની કન્યા હતી. કેમ જાણે વિધાતાએ તેને માટે જ કન્યા ઘડી હોય, તેમ રાજાએ શ્રીપાળને કન્યારત્ન સ્વીકારવા વિનંતી કરી. અને અત્યંત ધામધૂમથી લશોત્સવ ઊજવ્યો. કન્યાદાનમાં અઢળક સંપત્તિ અને દાસદાસીઓનો સમુદાય આપ્યો.

શ્રીપાળ અને મદનસેના સુખમાં સમય વિતાવતાં હતાં. ત્યાં ધવળશેઠે કુંવરને આગળ પ્રવાસ ખેડવાની વિનંતી કરી.

શ્રીપાળે પણ તેને ઉચિત માની મહાકાળ રાજાની રજા માગી. વિદાયની સર્વ તૈયારી કરી. રાજાએ પુનઃ અનેક ગણી સામગ્રી પુત્રીને આપી અને એક મોટું શેલાયમાં નજહાજ તૈયાર કરાવ્યું. નગરજનો પણ અનેક પ્રકારનાં

લેટણાં લઈને આવવા લાગ્યા.

આમ શ્રીપાળને જાણે ચારે બાજુથી લક્ષ્મીની પધરા-મણી થતી હોય તેમ સંપત્તિ ઊભરાવા લાગી. જો કે હજી આ તે પ્રારંભ હતો. ભવિષ્યમાં શ્રીપાળને માટે શ્રી અને કન્યાઓ આતુરતાથી રાહ જોતી હતી. શુભ મુહૂર્તે વિવિધ વાજિત્રોના નાદથી આકાશ ગાજી ઊઠ્યું. સેંકડો વહાણના સઢ છૂટયા અને તે સૌની સાગર-સફરનો પ્રારંભ થયો.

સમય તો વહેતો જ રહે છે. ધવળનાં વહાણો સકુશળ રત્નદ્વીપ ખંદેરે પહોંચ્યાં. માલની લેવડદેવડ કરવા, તથા અનાજ-પાણીને પુરવઠો મેળવવા શેઠે સૌને આદેશ આપ્યો.

શ્રીપાળ અને મદનમંજૂષા

રત્નદ્વીપના રાજાને કોઈ દેવી સંકેત મળ્યો હતો, કે તેમની રાજકન્યાના લગ્ન ભગવાન શ્રી ઋષભદેવના મંદિરના દરવાજા ખોલનાર પરાક્રમી પુરુષ સાથે થશે.

શ્રીપાળકુંવર યોગાનુયોગ આ મંદિર પાસે આવ્યા અને દરવાજા ખૂલી ગયા. આથી રાજા તેમને અત્યંત આદર-પૂર્વક રાજમહેલે લઈ ગયા.

રાજાના આદેશથી આખું નગર લગ્નોત્સવમાં ફેરવાઈ ગયું. અને શ્રીપાળ તથા મદનમંજૂષા લગ્નઅધિથી જોડાઈ ગયાં. વિધાતાએ જાણે ગુગતે જોડી કરી આપી હોય !

અત્યંત સુખમાં દિવસો પસાર થતા હતા, પણ શ્રીપાળ પોતાની ધર્મભાવનામાં હંમેશાં તત્પર રહ્યા હતા. વળી તે સમયે ચૈત્ર માસની આયંબિલની ઓળીના દિવસો આવ્યા.

શ્રીપાળે તે દિવસોમાં પૂર્વવત્ સાધના કરી. નગરમાં અમારિ પ્રવર્તન દ્વારા અહિંસા ધર્મનો પ્રચાર કર્યો.

ધર્માત્માઓ ગમે તેવા સ્વર્ગીય સુખોમાં પણ ધર્મની રક્ષા પ્રાણની જેમ કરે છે. અને ધર્મ પણ ધર્માત્માનું રક્ષણ કરે છે.

‘ધર્મ રક્ષતિ રક્ષિતઃ’

ખીલુ બાગુ ધવળ રાત્રિદિવસ ધનપ્રાપ્તિની વેઠ કરી રહ્યો છે. ધન મેળવે છે, પણ તેનું જીવન ધર્મવિહોણું હોવાથી દુઃખમય છે.

તે માને છે કે ધન તો છળપ્રપંચથી મેળવાય. તે અજ્ઞાનથી એવો ઘેરાઈ ગયો હતો, કે ધન પૂર્વપ્રારબ્ધથી પ્રાપ્ત થાય છે અને છળપ્રપંચ તો ભાવિ દુઃખનું કારણ બને છે, તે જાણતો ન હતો.

ધવળને પોતાના છળકપટનું કૃળ શીઘ્રતાથી મળવાનું હતું, તેથી વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિની જેમ તે ધંધામાં અનીતિ આચરીને બધું ગુમાવી બેઠો. તેને દાણચોરી કરવાની કંઈ જરૂર ન હતી. પરંતુ મૂર્ખ જીવો સ્વયં પોતાના જ હાથે ખાડો ખોદી તેમાં પડે છે, જ્યાં તેને કાઢનારા મળતા નથી.

દાણચોરી કરવાથી રાજસેવકોએ તેમને ચોર તરીકે ધકડયા અને રાજસભામાં હાજર કર્યા.

સિંહાસન પર બેઠેલા શ્રીપાળે ધવળશેઠને ઓળખી લીધા, અને તરત જ તેમનાં બંધન છોડાવી નાંખ્યાં, વળી રાજાને તેમની ઓળખાણ આપી. તેમનું માન-સન્માન કર્યું.

વળી શુભ મુહૂર્તે અન્યત્ર પ્રસ્થાન.
 વળી કન્યાદાન અને અઢળક સંપત્તિ.
 અત્યંત શોભાયમાન નવી નૌકા.
 નગરજનોની શુભ ભાવનાઓ સહિત
 શ્રીપાળ અને ખંને રાણીઓ વિદાય થયાં.

ધવળનું કપટ

ધનાઢય પણ દિસનો રંક એવો ધવળ લોભવશ્ચ
 પોતાની સંપત્તિનું સુખ પામી શકતો નથી, અને શ્રીપાળ
 તો કશી જ ઉપાધિ વગર ખંને રાણીઓ સાથે નૌકામાં
 અત્યંત સુખને ભોગવી રહ્યો છે.

માનસિક પીડાયુક્ત ધવળમાં દર્ષાની જવાળા પ્રગટી..
 તે શ્રીપાળને કપટ કરી તૂતક ઉપર લઈ ગયો અને દરિયામાં
 ધકેલી દીધો. ત્યાર પછી ધવળે નાટક કરી શોરખકોર કરી
 મૂક્યો, અને ખંને રાણીઓને પણ દુઃખના સમાચાર આપ્યા
 કે શ્રીપાળ દરિયામાં પડી ગયા છે.

આ ઇળ વિધાતા જાણતો હતો. પણ હજી ધવળનું
 પાપ પાક્યું નહોતું ને! તેથી તે પણ ધીરજવાન રહ્યો.

પ્રારંભમાં ધવળ રાણીઓને આશ્વાસન આપતો રહ્યો.
 પરિચય કરતો રહ્યો. અંતે તેણે એકવાર પોતાની મલિન
 વાસના જાહેર કરી. તે માનતો હતો કે શ્રીપાળના દરિયામાં
 ડૂબી જવાથી વહાણોના માલિક તો તે થયો. હવે આ
 રૂપવતીઓના સ્વામી થવું તે સરળ છે.

ધનપિપાસા અને વિષયલાલસાથી ગ્રસાયેલો તે અંધ.
 બન્યો હતો.

ધવળની કુદ્દગિટથી બચવા બંને રાણીઓએ નિર્ણય કર્યો કે આપણુ પતિની પાછળ દરિયાને શરણે જવું. આમ વિચારી જ્યાં બંને ઝંપાપાત કરવા વહાણુના તૂતક પર બંધ છે, ત્યાં તો દરિયામાં એકાએક પ્રચંડ તોફાન ઊઠ્યું. નાવિકો પણ મૂંઝાઈ ગયા.

ત્યાં ધવળે એક દશ્ય જોયું.

બંને રાણીના શીલના પ્રભાવથી શાસનદેવી પ્રગટ થયાં. સૌપ્રથમ તેમની દૃષ્ટિ ધવળની બાગુમાં બેઠેલા તેના મંત્રી દુષ્ટિદિ પ્રત્યે પડી અને તે ત્યાં જ ભસ્મીભૂત થઈ ગયો. આથી શેઠ ગભરાઈને બંને રાણીઓના આવાસમાં ધૂસીને તેમના ચરણોમાં બેસી પડ્યો. આથી દેવીએ તેને છવતો છોડી દીધો.

દેવીએ બંને રાણીઓને તેમની સુરક્ષા માટે કૂલની માળા આપી. વિકુર્વેલા તોફાનને શમાવી દેવી અદશ્ય થયાં. અને કહેતાં ગયાં કે તમે નિશ્ચિત રહેજો. તમારા પતિ કોંકણદેશમાં સકુશળ છે, અને એક માસમાં તમારો મેળાપ થશે.

દુષ્ટિદિશેઠને કામ અને ધન બંનેની અતિલોભુપતાએ અંધ કર્યો હતો. આ દશ્ય જોયા પછી પણ તેની દાનત તો ખૂરી જ રહી.

તેણે નાવિકોને સૂચન કર્યું કે વહાણુને ઉત્તરદિશામાં લઈ જાવ, સતીઓનાં શીલ અને શ્રીપાળના પુણ્યનો સરવાળો ધવળશેઠના પુણ્યની બાદબાકી કરતો રહ્યો. પવનની દિશા પૂર્વ તરફથી હતી. અધાગ પરિશ્રમ છતાં વહાણુ

કોંકણ તરફ ચાલ્યાં.

જે પોતાની દાનતને ફેરવી ન શક્યો તે પવનને કેવી રીતે ફેરવી શકે ?

વહાણે કોંકણ જઈને ઊભાં રહ્યાં. ખરેખર કપટી માણસો સ્વયં ફસાઈ જાય છે !

ધવળશેઠે બહુમૂલ્ય વસ્તુઓની ભેટ લઈને કોંકણના મહારાજના ચરણે ધરી દીધી, અને નમન કરી ઊભો રહ્યો. પણ આ શું ?

શેઠે બેચાર વાર આંખને ખંધ-ઉઘાડ કરીને ખાત્રી કરી દીધી કે પોતે સ્વપ્નમાં નથી ને ? સાગરમાં પધરાવેલો આ શ્રીપાળ જીવતો ક્યાંથી ?

શ્રીપાળને મહારાજની ખાત્રીના સિંહાસને ખેઠેલા જોયદ અને ધવળના હૃદયના ધબકારા વધી ગયા. ત્યાં વળી રાજાએ શ્રીપાળના હસ્તે તેમનું સ્વાગત કરાવ્યું.

ધર્માત્મા કેવા ધીર-ગંભીર હોય છે ? શ્રીપાળે ધવળ-શેઠને ઓળખી લીધા હતા, છતાં ઉદારચિત્તે તેમનું સન્માન કર્યું. અને જાણે ઓળખતા નથી તેમ શાંતિથી બેસી રહ્યા. સમય થતાં સભા વિસર્જિત થઈ.

લીમડાને સાકરના પાણીનું ખાતર નાંખો પણ લીંબોળી. કંઈ કડવાશ છોડે નહિ. સાકરનું પાણી પીને પણ લીમડાનું વૃક્ષ સર્વાંગે કડવું જ ઉત્પન્ન થાય છે અને રહે છે.

ધવળશેઠે કોઈ એક રાજસેવક પાસેથી સઘળી હકીકત જાણી લીધી, કે આ તો અમારા રાજાના માનવંતા જમાઈ છે. જંગલમાં સૂતેલા અજાણ્યા મુસાફરને જગાડીને રાજ્યમંદ્ર

લાગ્યા પછી રાજાએ તેમની સાથે રૂપવતી રાજકન્યાને પરણાવી છે.

ખરેખર હકીકત શું બની હતી?

વિષયલોલુપ અને ધનલોભી ધવળે કાવત્રું કરી શ્રી-પાળને દરિયામાં ધકેલી દીધા હતા. પણ 'જળતરણી' વિદ્યાના પ્રભાવે શ્રીપાળ ડૂબ્યા નહિ, અને પુણ્યયોગે નવપદના સ્મ-રણથી દરિયામાં એક મગરમચ્છની પીઠ પર આવી ગયા. કેમ જાણે તેમને માટે નૌકા બનીને તે મચ્છ તેમને કિનારે લઈ જવા આવ્યો હોય તેમ કોંકણના દરિયાકાંઠે લઈ આવ્યો હતો.

ધર્મીને ઝેર અમૃતરૂપે પરિણમે.

દાવાનળ હિમ જેવો શીતળ બને.

સર્પ કૂલની માળા થઈ સ્વાગત કરે.

જગત મંગલમય બની જાય.

સામુદ્ર સ્વયં ધરતી થઈને ધારણ કરે.

શ્રીપાળ અને મદનમંજરી

એક રાત્રિનો દરિયાનો થાક ઉતારવા શ્રીપાળ એક વૃક્ષની છાયા નીચે વિશ્રાંતિ લઈ રહ્યા હતા; ત્યાં તેમણે કંઈક ડોલાહલ સાંભળ્યો. આંખ ખોલીને જોયું તો સુવર્ણની અંખાડી સહિત હાથી, ઘોડા, સૈન્ય વગેરે તેમની સામે હાજર હતાં. રાજ્યના મહામંત્રી તેમને નમીને વિનંતી કરવા લાગ્યા :

‘હે સ્વામી ! અમે આપનું સ્વાગત કરીએ છીએ.

આપ અમારી સાથે પધારો. કોંકણ દેશના પરાક્રમી વસુ રાજ તરફથી આપનું સ્વાગત કરવામાં આવે છે.’

એક દિવસ કોઈ નિમિત્તિકે રાજને જ્યોતિષવિદ્યાથી ખુશ કર્યા હતા, ત્યારે રાજએ તેની પરીક્ષા કરવા પૂછેલું કે ‘મારી મદનમંજરી કુંવરીને યોગ્ય પતિ ક્યારે મળશે ?’

‘નિમિત્તિકે નિયત દિવસ અને સ્થાન બતાવ્યાં હતાં, તેથી તે શુભ દિવસે અમે આજે તપાસ કરવા આવ્યા છીએ, અને અમારા સદ્દલાગ્ય છે કે નિમિત્તિકના કથન પ્રમાણે આપનો મેળાપ થયો છે. હવે આપ હાથીની અંબાડી પર બિરાજો અને રાજસભામાં ચાલો.’

રાજએ પોતાની સત્તાના પ્રભાવે બે ઘડીમાં તો શ્રીપાળના ભવ્ય સામૈયાની તૈયારી કરી લીધી. શ્રીપાળ દરબારમાં પધાર્યા ત્યારે રાજએ તેમને પોતાની કન્યા મદનરેખાની સાથે વિવાહ માટે વિનંતી કરી. શુભ સુહૂર્તે શ્રીપાળ મદનરેખા સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાયા.

રાજએ પોતાની પુત્રીને દેવભુવન જેવો મહેલ અને અદ્ભુત સામગ્રીઓ આપી. શ્રીપાળ માટે દૈવી સુખો હાજર થઈ ગયા. એક રાત્રિનો અશુભ યોગ ક્યાંય ભાગી ગયો અને વળી સ્વર્ગીય સુખોમાં સમય પસાર થઈ રહ્યો હતો.

ત્યાં ધવળશેઠનું આગમન થયું.

પૂર્વ હકીકતથી રાજ અજાણ્ય હતો.

શ્રીપાળના હસ્તે ધવળનું સન્માન થયું.

પણ

ધવળનું કાળજું કેરાઈ ગયું.... આ શું ?

નામ ધવળ પણ હૃદય જાણે કાજળ
તે હવે નવી કુચુક્તિ શોધવા લાગ્યો.

ધવળના હાથના કાર્યા હૈયે વાગ્યા

ઈર્ષ્યાની આગમાં બળતો ધવળ ઉતારે પહોંચ્યો.
દાસીએ પંખા વાંચે છે, પણ ધવળની માનસિક પીડા
ઠરતી નથી. ત્યાં તેણે ક'ઈક કોલાહલ સાંભળ્યો. તે વખતે
ચંડાળજાતિના હલકટ વર્ણનું, કૃશકાય, જીર્ણવસ્ત્રધારી અને
દીનહીન દયાવાણું એક ટોણું ત્યાં આવ્યું. તેમણે સહાય માટે
યાચના કરી અને કપટી ધવળની ખુદ્ધિમાં ચમકારો થયો.

તેણે ટોળાના નાયકને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, 'જો
તમે મારું કામ કરો તો તમને ઘણું ધન આપીશ.'
ધનની લાલચે તે નાયક કામ કરવા તૈયાર થયો.

ધવળશેઠે તેમને શીખવ્યું કે 'તમારે દરબારમાં જવું.
ત્યાં રાજાની બાગુમાં તેમના જમાઈ સિંહાસન પર બેઠા
હશે. તે તમારો પુત્ર છે તેમ ખૂસો પાડીને કહેવું. અને
તેની પાસે જઈ તેને વળગી પડવું. બીજાએ વળી નવી
સગાઈ કાઢવી.'

આમ નક્કી કરીને ધનનો અર્થો ચંડાળ નાયક
દરબારમાં પહોંચ્યો અને રાજા પાસે ધનયાચના કરી.
રાજા હવે સર્વકાર્ય શ્રીપાળના હસ્તે કરાવતા હતા. તેમણે
તરત જ શ્રીપાળને કહ્યું કે, 'આ નાકકને દાન વગેરેની
સહાય કરો.'

જ્યાં શ્રીપાળે નાયકને દાન આપવા હાથ લંમાવ્યો
કે તરત જ તે નાયક શ્રીપાળને ભેટી પડ્યો.

‘અરે વહાલા પુત્ર ! તું અહીં ક્યાંથી ? અમે તારા વિયોગે દુઃખી થઈ ગયા. તને શોધવા કેટલાં કષ્ટો સહન કર્યાં ! એ મારા પુત્ર ! આજ મારાં ભાગ્ય ઊઘડી ગયાં. તારો મેળાપ થયો. ત્યાં તો ખીન્ને માણસ ઊછળી પડ્યો : અરે ભાણેજ ! આટલા દિવસ તારા વગર અમે દુઃખમાં જીવતા હતા.’

ત્યાં તો એક યુવાન સ્ત્રી ઘૂંઘટ તાણીને આવી. તેણે અદ્ભુત નાટક કર્યું.

‘સ્વામી ! મારો આજનો આ અંતિમ દિવસ છે. જો આજ આપ ન મળ્યા હોત ‘તો હું અગ્નિસ્નાન કરીને જીવનનો અંત આણત.’

રાજદરબારમાં શોરખકોર મચી ગયો. ધવળશેઠની યુક્તિ લોકોમાં પ્રથમ તો સાચી ઠરી. રાજ અત્યંત ઠોપાયમાન થયો અને તેનો હાથ તલવારની મૂઠ પર ગયો. તરત જ તેણે જોષી અને શ્રીપાળના વધની તૈયારી કરી લીધી.

આ સમાચાર વાયુવેગે અંતઃપુરમાં પહોંચી ગયા. માતા-પુત્રી પડદા પાછળ રહી આ દશ્ય જોઈ ચોંકી ગયાં, પિતાને તલવાર હાથમાં રાખી શ્રીપાળ તરફ ધસતો જોઈ મદનમંજરીએ પિતાજીને ક્ષણભર રોકાઈ જવા વિનંતી કરી. વિચક્ષણ મંત્રીએ શ્રીપાળને તેમનો વંશ પ્રગટ કરવા અનુરોધ કર્યો.

શ્રીપાળે કહ્યું, ‘તમારે તલવારથી વંશ જાણવો હોય તો સામે આવી જાવ ! તો મારી તલવારની ધાર મારો વંશ પ્રગટ કરશે ! અને તમે શાંતિ-સમાધાન ઇચ્છતા

હોય તો ખંદર પર આવેલાં વહાણોમાં બે રાજકુમારી છે તેમને લઈ આવો. તેઓ મારા કુલવંશ પ્રગટ કરશે. સન્નન પુરુષો પોતાનો વંશ સ્વયં પ્રગટ કરતા નથી.’

રાજાએ તરત જ પાલખી મોકલીને ખંને રાજકુમારીને બોલાવી. વિદ્યાધરની પુત્રીએ ચારણમુનિએ કહેલો શ્રીપાળનો સર્વ પૂર્વવૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. આથી ધવળશેઠનો પ્રપંચ પ્રગટ થઈ ગયો.

રાજાએ શ્રીપાળની અને જ્ઞેષીની ક્ષમા માંગી. ખંને રાણીઓનું ઘણું સન્માન કર્યું. વળી શ્રીપાળના કહેવાથી ધવળને રાજાએ યોગ્ય ઉતારો આપ્યો. ધર્માત્મા શ્રીપાળ ધર્મને અનુસર્યા. જીવ પાપી નથી હોતો, તેનાં કાર્યો પાપમય હોય છે - તેવું સત્યનિષ્ઠ પુરુષનું જ્ઞાન હોય છે.

ચંદનને બાળો, સૂંઘો, ઘસો, પીલો -

એ સુગંધ જ ફેલાવતું રહે તે તેનો ધર્મ.

અને

લીમડાને બાળો, ઘસો, ખાઓ -

સર્વત્ર કડવાશનો અનુભવ આપશે.

હજી ધવળના પાપનો ઘડો તેને પૂરતી સજા મળવા જેવો ભરાયો ન હતો. રંક ધવળે લાખ પ્રયત્નો કર્યા છતાં એક પણ રાજકુમારીનો હસ્તમેળાપ કે રાજસત્તા ન પામ્યો. અને આ શ્રીપાળ જ્યાં જાય ત્યાં વરમાળા અને રાજમાળા આતુરતાથી તેની રાહ જુએ. આનું રહસ્ય ધવળ ક્યાંથી સમજે? તે તો કહેતો કે, ‘ભાઈ! આ ધર્મ કરવાનો અવકાશ ક્યાંથી મેળવું? અરે ધર્મ વગર આ જીવોની બુદ્ધિને

‘ખગાડ કોણ રોકે?’ તે અજ્ઞાનના અંધકારમાં અટવાયેલો ધવળ ક્યાંથી જાણે!

શ્રીપાળની ઉદારતા તો ગુઓ! શત્રુનું પણ ભવું ધરૂંનાર એ મહાત્માએ ધવળને મિત્રભાવે પોતાની નજીકમાં જ નિવાસ આપ્યો. શ્રીપાળથી વિપરીત માનસવાળા ધવળનું છતી લક્ષ્મીએ દિલ દરિદ્રો હતું. એણે છેલ્લો ઉપાય શોધી કાઢ્યો. તેણે વિચાર્યું કે હું ખાઈ તો ન શક્યો, પણ ઢોળી તો શકું છું. જે શ્રીપાળને કાળને હવાલે કરી દઉં તો મારે જોવું નહિ અને બળવું નહિ.

અરે ધવળ! એક વાર તું બાજી હારી ગયો છતાં હજી પુણ્ય-પાપનાં રહસ્યો સમજ્યો નહિ? ધવળના પાપનો ઘડો ભરાઈ ગયો હતો તેથી તે પણ શું કરે!

શ્રીપાળના સુખના રહસ્યને નહિ જાણનાર ધવળ દુઃખથી આકાંત થઈ ઊઠ્યો. રાત્રે પથારીમાં પડ્યો હતો પણ પારકા સુખને નહિ જીવનારી પેટી ઈર્ષ્યાએ તેને ઊભો કરી દીધો. અંધારી રાતે ધવળ કટારી લઈને લપાતો-છુપાતો શ્રીપાળના મહેલના સાતમા માળે જવા સીડી ચઢે છે. આમ તો અંધારું ચોરને સાથ આપે, પણ ધવળનું ચિત્ત ચોર કરતાં પણ વધુ મલિન હશે કે ગમે તેમ, સીડી પરથી તેનો પગ લપસ્યો, અને સાતમે માળે જવાને બદલે પોતાની કટારી દ્વારા તે સાતમી નરકે પહોંચી ગયો.

નવપદના ધ્યાની શ્રીપાળનું ભૌતિક પુણ્ય પણ કેવું? ધવળના નધણિયાતાં સર્વ જહાણો, સૈન્ય, સામગ્રી અને સંપત્તિ શ્રીપાળના ચરણને ચૂમતાં રહ્યાં. જે મેળવવા ધવળે

નિરર્થક પ્રયત્ન કર્યાં, છતાં પામવાને બદલે ગુમાવી દીધું.
સુખની પ્રાપ્તિનું સાધન સુકૃત્ય છે એ સાબિત થયું.

શ્રીપાળ અને ગુણસુંદરી

ત્રણ સરિતાઓના સંગમની જેમ ત્રણ રાજકન્યાઓ અન્યોન્ય સદ્ભાવવાળી હતી. આથી શ્રીપાળ રાજા પણ ત્રણે રાણીઓ સાથે નિષ્કંટકપણે સંસારમાં દૈવી સુખ ભોગવતાં હતાં.

એક દિવસ શ્રીપાળ રાણીઓ અને રાજપરિવાર સહિત રાજઉદ્યાનમાં જવા નીકળ્યા. ત્યાં માર્ગમાં એક ઘણી ઋદ્ધિવાળો સાર્થ તેમણે જોયો. તેટલામાં સાર્થપતિ પોતે જ ભેટણું લઈને તેમની સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો.

શ્રીપાળરાજાએ સાર્થપતિનું અભિવાદન કર્યું. પછી તેઓ ક્યાંથી આગ્યા છે, અને માર્ગમાં શું નવીનતા જોઈ તે પૂછતાં, સાર્થપતિએ કહ્યું કે અમે એક આશ્ચર્ય જોયું તે સાંભળો.

કુંડલપુર નામનું એક સમૃદ્ધ નગર છે.

તેમાં મકરકેતુ નામનો પરાક્રમી રાજા છે.

તેને કપૂરતિલકા નામે સદ્ગુણી રાણી છે.

તેને યથાનામ ગુણસુંદરી કન્યા છે.

તે અત્યંત રૂપવાન અને કલાનિપુણ છે.

સવિશેષ તે વીણાવાદનમાં અજોડ છે.

આ ગુણસુંદરીએ એક પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે જે મને વીણાવાદનમાં જીતશે તે જ મારા પતિ ધશે. કુંવરીની

આ પ્રતિજ્ઞા નગરમાં અને અન્યત્ર પ્રસિદ્ધિ પામી હતી. આથી રાજકન્યાને મેળવવા કેટલાય રાજકુમારો વીણાવાદન શીખવા નગરના વિદ્યાચાર્યો પાસે આવવા લાગ્યા. આ ઉપરાંત ભાગ્યને અજમાવવા ઉત્સુક એવા વ્યાપારીઓ અને અન્ય નાગરિકો પણ વીણાવાદન શીખવા લાગ્યા.

આથી નગરની શેરીએ શેરીએ વીણાઓ ગુંજતી થઈ ગઈ છે. જાણે આ સિવાય કોઈને અન્ય કંઈ કાર્ય જ ન હોય તેમ નગરમાં ચોરો ને ચોટે વીણાની કળાનો વિષય ચર્ચાસ્પદ થઈ પડ્યો છે. કુંડલપુર વીણાવાદનપુર થઈ ચૂક્યું છે.

એમાં હવે ગામના જોવાળો, ભરવાડો, વાળંદો કે સુધાર-કડિયા કોઈ વણ્ણ બાકી નથી. ધંધા-રોજગાર છોડી દરેકનો મનોરથ એક થઈ ગયો છે કે વીણાવાદનમાં વિજય મેળવી રાજકન્યા મેળવવી.

પણ ગુણસુંદરીને વીણાવાદનમાં જીતવી તે કંઈ સહેલું ન હતું. આમ વર્ષો વીતતાં ગયાં. આથી રાજ-રાણી ચિંતિત થયાં છે. રાજકન્યાને પ્રાપ્ત કરવાના મનોરથવાળા જીવો પણ મહાપુરુષાર્થ કરે છે. વળી દર માસે વીણાવાદનની સ્પર્ધા યોજાય છે અને પરાજય પામેલા પુનઃ નવો પરિશ્રમ આદરે છે. પુનઃ પરાજય પામી રાજકુંવરીનું દાસત્વ સ્વીકારે છે.

આવો પુરુષાર્થ મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે કર્યો હોય તો જીવ કેવું સુખ પામે ! પણ તુચ્છ સુખનો આકાંક્ષી અજ્ઞાન-વશ જીવ એ મર્મનું રહસ્ય પામી શકતો નથી.

સાર્થવાહ કહે છે, 'હે રાજા ! આમ કુંડલપુર નગર

સાક્ષાત્ કુતૂહલનગર થઈ પડ્યું છે. સાર્થવાહની વાતો સાંભળી શ્રીપાળ પ્રસન્ન થયા, તેને યોગ્ય ભેટણું આપી વિદાય કર્યો.

સાર્થવાહની કૌતુકપ્રિય વાતોથી શ્રીપાળ રાજા પ્રભાવિત થયા અને કુંડલપુર જવાનો મનોરથ કરવા લાગ્યા. પણ આટલે દૂર જવું કેવી રીતે? આમ રાત્રિ પૂર્ણ થઈ.

પ્રાતઃકાલે પૂજાવિધિમાં બેઠા પણ આજે તેમનો મનોરથ ગુઠો હતો. ઉત્તમભાવોથી પ્રેરાઈને કોઈ નવપદ્મના ભક્ત દેવે પ્રસન્ન થઈ તેમને એક હાર આપ્યો, અને તેનો પ્રભાવ જણાવ્યો કે :

જેવું રૂપ કરવું હોય તેવું કરી શકાય.

ઈચ્છિત સ્થાને આકાશમાર્ગે જઈ શકાય.

જે કળા શીખવી હોય તે પ્રગટ થાય.

ભયંકર ઝેરના વિકારો પણ હારના

નહવણુ જળથી નાશ પામે.

પુણ્યવંતા શ્રીપાળને જે મનોરથ હતો તેને પરિપૂર્ણ કરવા યોગ્ય સામગ્રી મળી ગઈ.

શ્રીપાળ હારના પ્રભાવ પ્રભાવથી કુંડલપુર પહોંચી ગયા. સાર્થવાહના કથન પ્રમાણે નગરીને નિહાળી.

પછી ચિંતવ્યું કે મને કૂબડાનું રૂપ થાઓ. હારના પ્રભાવથી તેમ બન્યું.

માથું ઊભી ટોપી જેવું, મુખ તુંબડા જેવું;

આંખો ચુંચરી, દાંત દંતૂશળ જેવા;

હોઠા ભડા, નાક ચીખું, કાન ગર્દભ જેવા,

પગ પાતળા, પૂર્ણ કૂખડાનું રૂપ બન્યું.

આવું કૂખડાનું રૂપ કરીને શ્રીપાળ ઊપડયા. એકવાર. શ્રીપાળનું રૂપ જોવા ઉજ્જૈનમાં લોકો ઊમટયા હતા. અહીં તેનું કુરૂપ જોવા ટોળેટોળાં ઊભરાવા લાગ્યાં. એમ કરતાં કૂખડો જ્યાં રાજકુમારો વગેરે વીણા શીખતા હતા ત્યાં પહોંચ્યો. સૌની નજર તેના તરફ ગઈ અને હાસ્યનું મોજુ' ફરી વળ્યું.

વળી સૌ કટાક્ષયુક્ત વાણીથી તેને યોલાવવા લાગ્યા, 'હું કૂખડાજી ! આવા સુંદર રૂપવાળા તમે ક્યાંથી આવો છો. અને આવવાનું શું પ્રયોજન છે ?'

કૂખડો : 'હું દૂર દેશથી આવ્યો છું અને પ્રયોજન તો તમારા સૌનું જે પ્રયોજન છે તે જ છે.' આ કથના શ્રવણથી. વળી પુનઃ હાસ્યનું એક મોજુ' ફરી વળ્યું.

કૂખડાજી તો સીધા વિદ્યાચાર્ય પાસે પહોંચ્યા, તેમની પાસે ભેટલું ધરીને વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે વિનંતી કરી. વિદ્યાચાર્યે સૌની જેમ તેને પણ એક વીણા આપી અને વામનજીએ વીણાના તારને એવા છેડયા કે સર્વ તાર વીણાર્થી રિસાઈને દૂર જઈ પડયા. પુનઃ હાસ્યનું મોજુ' ગુંજી ઊઠ્યું.

આમ કરતાં કસોટીનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. રાજ-દરબાર ખીચોખીચ ભરાઈ ગયો હતો. રાજકન્યા મેળવવાના મનોરથવાળાની મોટી ભીડ હતી. તેમાં વળી વીણા સાથે સૌ ઊમટયા હતા. રાજઓ, રાજકુમારો, નગરપતિઓ, શ્રીમંત કુટુંબનાં સંતાનો, ધ્યાપારીઓ, ખેડૂતો, ગોવળા

એમ માનો કે કોઈ જાત ખાકી ન હતી. એક વિચિત્ર મેળો જામ્યો હતો. તેમાં આ કૂખડો ઉપસ્થિત થયો.

સમય થતાં સરસ્વતીના રૂપના પ્રતીક સમી રૂપવાન ગુણસુંદરી દરબારમાં હાજર થઈ. સભા રાજકન્યાના રૂપને જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. રાજકન્યાએ હાજર રહેલા ઉમેદવારો તરફ એક વેધક નજર નાખી, પેલા કૂખડા તરફ જોતાં રાજકન્યાની દૃષ્ટિ ત્યાં ઠરી ગઈ. આ શું ?

શ્રીપાળે પણ તે સમયે રાજકુંવરીને પોતાના અસલ રૂપનું દર્શન કરાવી દીધું.

અત્યંત સ્વરૂપવાન અને ગુણવાન એવો આ રાજકુમાર કોણ હશે ? તે મારી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરે તો મારા ધનભાગ્ય.

પણ આ શું ? રાજકુંવરીએ પુનઃ શ્રીપાળ પ્રત્યે જોયું તો તદ્દન કૂખડાનું કુરૂપ જોઈ તે મૂંઝાઈ ગઈ.

સમય થતાં વિદ્યાચાર્યના આદેશ અનુસાર રાજમહારાજાઓ ઊઠવા લાગ્યા. પણ રાજકુંવરીની વીણવાદનની કળા સામે સૌ ફીક્કા જણાયા. આથી ઘણાઓએ તો ઊઠવાનું સાહસ જ ન કર્યું.

આખી સભામાં સન્નાટો વ્યાપી ગયો. આ વખતે પણ પ્રતિજ્ઞા અધૂરી રહેશે ? ત્યાં તો કૂખડાજી ઊઠ્યા. લોકો હસવા લાગ્યા પણ કૂખડાએ તો નિશ્ચિંત મને વીણા હાથમાં દીધી. અને ડોકું ધુણાવ્યું કે વીણા તો ખળેલા લાકડામાંથી ખનાવી છે.

છતાં અવસર ઓળખીને તેણે વીણા હાથમાં લીધી અને તાર છેડયા. થોડી જ ક્ષણોમાં આખી સભા મૂર્ચ્છિત થઈ ગઈ. તે લાગ જોઈને કૂખડાએ રાજાઓ વગેરેનાં મુગટ અને આભૂષણો ઉતારી લીધાં અને પુનઃ મધુર સ્વર છેડયા જેથી સભા જાગ્રત થઈ. પણ આ શું? આભૂષણો કોણે ઉતારી લીધાં ?

લોકો કંઈ વિચાર કરે તે પહેલાં તો રાજકુવરીએ શ્રીપાળના કંઠમાં વરમાળા પહેરાવી દીધી. કૂખડાને વરમાળા ? કાગડાને કોટે સોનાની કંઠી ? રાજા-પ્રજા સૌ દુઃખી થઈ ગયાં. ત્યાં તો શ્રીપાળ પોતાના અસલ સ્વરૂપે પ્રગટ થયા. ત્યારે સૌ સાશ્વર્ય વિચારવા લાગ્યા કે મહાદેવ અને પાર્વતી જેવા આ નવદંપતી કેવાં શોભી રહ્યાં છે.

આખોય દરબાર લગ્નોત્સવમાં ફેરવાઈ ગયો. શ્રીપાળ અને ગુણસુંદરીનાં લગ્ન થયાં. ખંને દેવી સુખને માણી રહ્યાં છે.

પૂર્વના અશુભના યોગ પૂરા થયા અને ચારે દિશાએથી પુણ્ય જાગ્યા હતા. શ્રીપાળરાજા તો મળેલા સુખથી સંતુષ્ટ હતા, પણ પુણ્યને આવો ધર્માત્મા ક્યાંથી મળે ?

શ્રીપાળ અને ત્રૈલોક્યસુંદરી

એક દિવસ શ્રીપાળ રાજા રાજદરબારમાં બેઠા હતા. ત્યાં એક પરદેશી પુરુષે પ્રવેશ કર્યો. શ્રીપાળને જોઈ તે આશ્ચર્યમુગ્ધ થયો. પછી તેણે શ્રીપાળને એક આશ્ચર્યકારી ઘટના કહી સંભળાવી.

કંચનપુર નામનું સમૃદ્ધ નગર છે.

ત્યાં વજ્રસેન યથાનામ રાજા છે.

તેને કંચનમાલા નામે રૂપવતી રાણી છે.

તેને ચાર દિશા જેવા ચાર પુત્રો છે.

અને ત્રૈલોક્યસુંદરી નામે કુંવરી છે.

ત્રૈલોક્યસુંદરીને ઘડયા પછી બ્રહ્માએ અન્ય કોઈને રૂપ આપ્યું નહિ હોય તેવી એ રૂપવાન છે ! સોળે કળામાં નિપુણ છે. શાસ્ત્રોમાં પારંગત છે. તેને યોગ્ય પતિ મેળવવા રાજાએ સ્વયંવર રચ્યો છે. તેમાં દેશવિદેશના પરાક્રમી રાજાઓ પધાર્યા છે.

શ્રીપાળ પરદેશીના મુખે રાજકુંવરીનાં રૂપ અને ગુણનું વર્ણન સાંભળી હર્ષ પામ્યા અને તેને ભેટ આપી વિદાય કર્યાં.

કૃતૂહલપ્રિય, પુણ્યના પ્રેર્યા શ્રીપાળ દેવ આપેલા હારના પ્રતાપે એક વામનનું રૂપ કરી સીધા સ્વયંવર-મંડપમાં પહોંચ્યા અને યોગ્ય સ્થાન ગ્રહણ કર્યું ત્યારે અન્ય રાજકુમારોએ સાશ્ચર્ય પૂછ્યું,

‘હે ભાઈ ! તું અહીં કેમ આવ્યો છું ?’

શ્રીપાળ (વામન) : ‘જે કારણથી તમે આવ્યા છો તે કારણથી હું આવ્યો છું.

વામનના કથનથી એક અટ્ટહાસ્યનું મોજું કરી વળ્યું, ત્યાં તો રૂપવતી ત્રૈલોક્યસુંદરી સ્વયંવરમંડપમાં હાજર થઈ. હજારો નેત્રો એક જ જગ્યાએ ચોંટી ગયાં હોય તેમ આખો સ્વયંવરમંડપ ભણે કામદેવથી ઘેરાઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયો

હોય તેવો જણાતો હતો.

ત્રૈલોક્યસુંદરીએ પરાક્રમી, ગુણવાન, કોઈ રૂપવાન એવા આકાંક્ષી રાજાઓ, રાજકુવરો અને મહારાજાઓની લાંબી શ્રેણી પ્રત્યે એક વેધક નજર નાંખી. અંતમાં ખેઠેલા શ્રીપાળકુમાર પ્રત્યે નજર સ્થિર થઈ.

શ્રીપાળનું નટખટપણું પણ કેવું? વામન અસલ રૂપમાં કુંવરીને દેખાતો હતો. તેથી કુંવરી મનથી તેને વરી ચૂકી. ત્યાં તો તેની પરીક્ષા કરવા વળી તે વામનરૂપ ધારણ કરતો, અત્યંત કુરૂપતાને પ્રગટ કરતો, વળી અસલ રૂપને ધારણ કરતો.

આથી રાજકુંવરી ક્ષણભર મૂંઝાઈ જતી. છતાં તેનું મન તો એ વામન પ્રત્યે આકર્ષિત થયેલું હતું. તેથી સાથેની દાસીએ અનેક રાજાઓનાં પરાક્રમ, રૂપ કે ગુણનાં વર્ણન કર્યાં તો પણ કુંવરીનું મન માન્યું નહિ.

ત્યાં આકાશવાણીની જેમ અધિષ્ઠાયક દેવના શબ્દો શ્રવણ થયા કે 'તારે માટે વામન જ યોગ્ય છે.'

કુંવરીએ તરત જ વામનના કંઠમાં વરમાળા પહેરાવી. આખીયે સભામાં સન્નાટો વ્યાપી ગયો. ઉપસ્થિત રાજાઓને પોતાનું અપમાન થતું લાગ્યું. એક વામન આવું રૂપાણું રાજરત્ન મેળવે!

પુનઃ કાગને કેટે સોનાની કંઠી ?

ઉકરડે મહામૂલ્યવાન રત્ન ?

સૌને લાગ્યું કે કુંવરીમાં રૂપ છે પણ ભુંદિનો તો છાંટો પણ નથી.

વળી તેઓ વામનને પડકારવા લાગ્યા કે, અમે હંસ જેવા રૂપાળા રહી ગયા, અને તું કાગડા જેવો વામન રાજકન્યાને લઈ જાય ! ઊલો રહે, અમે અમારા પરાક્રમથી કન્યા મેળવશું. એમ કહી તે કન્યાખિલાષી રાજઓએ પોતા પોતાની તલવાર મ્યાનમાંથી બહાર ખેંચી.

ત્યાં તો વામનરૂપમાં પરાક્રમી એવા શ્રીપાળે જવાબ આપ્યો કે, 'હે દુર્ભાગીઓ ! તમે તમારી જાતને સ્વરૂપવાન માનો છો, પણ આ રાજકન્યાએ તમને પસંદ કર્યા નહિ, તેમાં તમારો જ દોષ છે છતાં તમારે પરાક્રમ બતાવવું હોય તો આવી જાવ.'

આમ કહી શ્રીપાળે પોતાની તલવાર ખેંચી એવી ધુમાળી કે સૌની તલવાર મ્યાન લેગી થઈ ગઈ. તે સમયે શ્રીપાળે પોતાનું અસલ રૂપ પ્રગટ કર્યું; તે જોઈને સૌ પુલકિત થઈ ઊઠ્યા, અને શ્રીપાળને સહુર્ષ વધાવી લીધા.

કન્યાના પિતા વગેરે સૌ પ્રસન્ન થયા. અને આખી સભા લમ્બોત્સવમાં ફેરવાઈ ગઈ. શ્રીપાળરાજ અને રાજકન્યાનાં લગ્ન નિર્વિઘ્ને ઊજવાઈ ગયાં.

વળી શ્રી અને સ્ત્રીનો યોગ થતાં શ્રીપાળ રાજ ત્રૈલોક્યસુદરી સાથે સુખેથી દિવસો પસાર કરવા લાગ્યા.

શ્રીપાળ અને શૃંગારસુદરી

વજ્રસેન રાજ સાથે શ્રીપાળકુંવર રાજસભામાં શોભી રહ્યા હતા. તેવામાં પરદેશથી આવેલા દૂતે એક સંદેશો કહ્યો.

દલપત નામના નગરમાં ધરાપાળ રાજ છે.

તેને શીલવાન એવી ગુણમાળા પદ્મરાણી
તેની કુક્ષિએ જન્મેલી શૃંગારસુન્દરી છે
તે કવિત્વમાં નિપુણ છે, અને ગુણસંપન્ન છે.
તેની કવિતા જે પૂર્ણ કરશે તેને તે વરશે.

આજ દિન સુધી એ કવિતા પડિતો પણ પૂર્ણ કરી.
શકયા નથી આ હકીકત સાંભળી, શ્રીપાળને મન તો એ.
બાબત બાલરમત જેવી હતી. તે તો દૈવી હારના પ્રભાવે ત્યાં.
પહોંચી ગયા. કવિત્વને પૂર્ણ કરી પુણ્યયોગે રાજકન્યા સહિત.
અઢળક સંપત્તિને પામ્યા.

શ્રીપાળ અને જયસુન્દરી

શ્રીપાળના પ્રારબ્ધમાં આઠ સંપદાની જેમ આઠ.
કન્યાઓની પ્રાપ્તિ નિર્માણ થઈ હતી કે શું ?

શૃંગારસુન્દરી સાથે રાત્રિદિવસના લેહ વગર સુખને.
માણતા શ્રીપાળ પાસે વળી એક કુતૂહલની વાત આવી.

કેલલાગપુર નગરના પુરંદર નામે રાજ
તેને વિજયા નામની રાણીથી જયસુન્દરી પુત્રી છે.
રાધાવેધ કરનાર પરાક્રમી નરને તે વરશે
એવું નિમિત્તિકે ભાવિ બાખ્યું છે.

શ્રીપાળને તેની નિયતિ ત્યાં લઈ ગઈ. અને રમતઃ
માત્રની જેમ શ્રીપાળે રાધાવેધ કરી જયસુન્દરીને પ્રાપ્ત કરી.

શ્રીપાળ અને તિલકસુન્દરી

શ્રીપાળકુવરને હવે મહારાજમાં ગણના થાય તેટલી
અઢળક સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઈ હતી. મયણાસુન્દરી સહિત.
આઠ રાણીઓના સ્વામી હતા. અઢળક સંપત્તિ અને સાત.

રાણીએ સહિત દેશવિદેશની યાત્રા કરી શ્રીપાળરાજ ઠાણા ખંદે પધાર્યા હતા.

ધર્માત્માએને પુણ્ય શોધતું આવે છે. તેઓ ધન પાછળ દોડતાં નથી પણ લક્ષ્મી તેમને વરમાળા પહેરાવે છે. ઠાણા ખંદે આવું જ કંઈ બની ગયું. ઠાણાનગરીનો રાજા નિઃસંતાન હતો. વળી સગાઈએ શ્રીપાળના મામા થતા હતા. પોતાના ભાણેજનું ઐશ્વર્ય જોઈ મામા અત્યંત પ્રસન્ન થયા અને તે દિવસે શ્રીપાળકુંવરને રાજગાદી પર આરૂઢ કરવા રાજ્યાભિષેક કર્યો. થોડા દિવસો સુધી રોકાઈને માતા તથા મયણાસુંદરીને મળવા ત્યાંથી શ્રીપાળરાજએ પ્રયાણ કર્યું.

માર્ગમાં આવતા નગરોના રાજાઓ વડે માન-સત્કારને સ્વીકારતા શ્રીપાળરાજએ સોપારક નામના નગર સમીપે નિવાસ કર્યો. પરંતુ આ નગર ઉજ્જવલ સ્મશાન જેવું કેમ લાગે છે? આ નગરનો રાજા વિવેકપૂર્વક આદર કરવા નથી આવતો કે શક્તિ છતાં યુદ્ધ કરવા કેમ આવતો નથી?

આ સોપારક નગરનો મહાસેન રાજા છે.

તેને તારામતી રાણીથી તિલમંજરી પુત્રી છે.

ગુણવાન અને રૂપવાન તે કુંવરીને સર્પે દંશી છે.

આથી મહાસેન રાજાને માથે આકૃત આવી છે.

પરોપકાર વૃત્તિવાળા શ્રીપાળરાજા અનુકંપાના ભાવથી તરત જ સર્પથી દંશ પામેલી કુંવરી પાસે જવા તૈયાર થયા.

તે વખતે કુંવરીને મરેલી જાણી સ્મશાનયાત્રા નીકળતી હતી. શ્રીપાળરાજ ત્યાં પહોંચ્યા અને કહ્યું કે તમે થોડીવાર રોકાઈ જાવ. વળી કુંવરીને જોઈને કહ્યું

કે કુંવરી મૂર્છિત છે, મૃત્યુ પામી નથી. હું તેનું વિષ ઉતારી સજીવન કરું છું.

ત્યાર પછી કુંવરે પોતાની પાસેના પ્રભાવિત હારના નહવણ જળને કુંવરીને અભિષેક કર્યો. કુંવરી નિદ્રામાંથી જાગ્રત થતી હોય તેમ ઝેડી થઈ. આથી રાજા સહિત સર્વ આનંદ પામ્યા.

હર્ષિત થયેલા રાજાએ કુંવરીને કહ્યું કે તેને જીવન-દાન આપનાર આ મહાભાગ્યશાળી છે.

કુંવરીએ ઊભા થઈને વિવેકપૂર્વક કુંવરને નમસ્કાર કર્યા અને દ્રષ્ટિ મળતાં સ્નેહની ગાંઠ ખંધાઈ ગઈ. મહાસેન રાજાએ કુંવરીના મનોભાવ જાણી શ્રીપાળકુંવરને કહ્યું કે :

‘હિ સન્નજન! જેને તમે પ્રાણનું દાન કર્યું છે તેનું પાણિઅહણ કરીને અમારા પર થયેલા ઉપકારનું ઋણ ચૂકવવા દો.

આ જીવેનું પુણ્ય તો ગુઓ! શોભાયાત્રા સ્મશાન-યાત્રામાં ફેરવાય તેવું હીનપુણ્યથી બને છે. પણ અહીં તો સ્મશાનયાત્રા શોભાયાત્રામાં ફેરવાઈ ગઈ. રાજકુંવરીનાં લગ્ન શ્રીપાળકુંવર સાથે ઊજવાઈ ગયાં.

શ્રીપાળને મયજ્ઞાની યાદ

મયજ્ઞાનુંદરીની વિદાય લઈને નીકળેલા શ્રીપાળ મયજ્ઞાને વીસરતા નથી. તેની પાસેથી મળેલી નવપદની ભક્તિનું ધ્યાન એક દિવસ માટે ચૂકતા નથી. વળી પતિ સાથે પત્નીઓ પણ નવપદની આરાધના કરી રહી છે. આમ શ્રીપાળ, મહાસેના, મહામંજૂષા તથા મહામંજરી

વગેરે રાણીઓ સુખમાં સમય પસાર કરી રહ્યાં છે. શ્રીપાળને વિશેષ પ્રકારે જવાબદારીનું કાર્ય ન હોવાથી સમયનો સફ-
લપયોગ કરી નવપદના ધ્યાનમાં નિરંતર રક્ત રહે છે.
અર્થાત્ દૈવી સુખ હોવા છતાં જીવનમાં સંયમનું સ્થાન
અગ્રિમતા પામ્યું છે.

પુણ્યાત્મા શ્રીપાળને ધનરૂપી લક્ષ્મી, રાજલક્ષ્મી અને
કન્યાઓરૂપી લક્ષ્મીઓ, જાણે ધરા પર ખીજા કોઈ પુત્રુષ
હોય નહિ તેમ તેમને શોધીને તેમના ચરણોમાં સમર્પિત
થઈ જાય છે. કોઈવાર પરાક્રમથી, વિશિષ્ટ કળાથી, કોઈવાર
દૈવી સહાયથી એમ શ્રીપાળકુમાર અનુક્રમે આઠ પત્નીઓના
સ્વામી થયા :

૧ બ્રહ્મરકોટના મહાકાળ રાજાની કુંવરી મદનસેના

૨ રત્નસંચયા નગરીના કનકકેતુ રાજાની કુંવરી

મદનમંજૂષા

૩ કોંકણદેશના રાજા વસુની કુંવરી મદનમંજરી

૪ કુંડલપુર નગરના મકરકેતુ રાજાની કુંવરી શુભસુંદરી

૫ કંચનપુરના વજ્રસેન રાજાની કુંવરી ત્રૈલોક્યસુંદરી

૬ દલપત નામના નગરની ધરાપાળની કુંવરી

શૃંગારસુંદરી

૭ કોલ્લાગપુરના પુરંદર રાજાની કુંવરી જયસુંદરી

૮ સોપારકના મહસેનરાજાની કુંવરી તિલકસુંદરી.

મયણાસુંદરી જેવી શુભિચલ, રૂપવાન, સ્નેહાળ અને
ચારિત્રશીલ પત્ની મળવા છતાં શ્રીપાળે આઠ કન્યાઓ કેમ
બ્રહ્મ કરી ?

તે કાળે ક્ષત્રિય રાજાઓને અનેક રાણીઓ રાખવાની પ્રણાલી હતી. રાજકન્યાઓનો સ્વીકાર કરી અન્ય રાજાઓ સાથેના સંબંધોમાં સંઘર્ષ ટાળી શકાય તેવું પણ બનતું. વળી રાજા જ્યાં જ્યાં પરાક્રમી તરીકે પ્રસિદ્ધ થાય ત્યાં ત્યાં તેમને ભેટણામાં કન્યાઓ આપવાની પ્રથા હતી. તે સમયની ક્ષત્રિયાણીઓ — સ્ત્રીઓ આ પ્રથાને આવકારી લેતી, અને પોતે રાજરાણી હોવાનો સંતોષ માની લેતી હશે.

શાસ્ત્રકારોની પદ્ધતિથી વિચારીએ તો પુણ્યબળ હતું. શ્રીપાળની કથામાં નવપદનું માહાત્મ્ય કેવળ ભૌતિક સંપત્તિ વિષે નથી પણ અંતમાં મુક્તિનું પ્રદાન થયું તે માહાત્મ્ય છે. છતાં ધર્મ એવું સાધન છે કે તેના વડે પ્રાણી સર્વ પ્રકારનાં સુખ પામે છે.

શાસ્ત્રકારે શ્રીપાળરાજાની આઠ રાણીઓને યુક્તિથી ઉપમા આપી છે :

આઠ દષ્ટિયુક્ત સમકિતવંત આત્મા નવમી સર્વ-વિરતિને ઇચ્છે. અષ્ટ પ્રવચનમાતા સહિત ગુણવંત મુનિ નવમી સમતાને ઇચ્છે. આઠ પ્રકારની બુદ્ધિ સહિત પણ મુનિ નવમી કેવળજ્ઞાનની સિદ્ધિ ઇચ્છે.

શ્રીપાળ આઠ રાણીઓની સાથે સુખને લોગવતા હતા, છતાં ઉભવૈન તરફના પ્રયાણની તૈયારી કરી. આઠ રાજ્યોનાં કન્યારત્નો અઠળક કન્યાદાન, અન્ય ભેટણાં, વહાણોની સંપત્તિ, શ્વસુરપક્ષથી મળેલા હાથી, ઘોડા, સૈન્ય અને વસ્ત્ર-પાત્રના ભંડારો સહિત જ્યારે શ્રીપાળની સવારી નીકળી ત્યારે એક ચક્રવર્તીની રિદ્ધિ-સિદ્ધિ અને સમૃદ્ધિ.

જેવું દશ્ય સૌની નગર સમક્ષ ખડું થયું.

માર્ગમાં આવતા નવા નવા નગરોના અને રાજના રાજાઓએ કંઈક કંઈક સગપણ વિચારી, અથવા શ્રીપાળના વૈભવ તથા પરાક્રમથી પ્રભાવિત થઈ, નગરાણાં વડે શ્રીપાળની સમૃદ્ધિમાં વિશેષ વૃદ્ધિ કરી.

અનુક્રમે દેશવિદેશના બહુમાનને ગ્રહણ કરતા શ્રીપાળ વિશાળ સૈન્ય સાથે માલવદેશની નજીક પહોંચી ગયા. ઉજ્જૈન નગરીમાં વસતા માલવદેશના રાજાને અનુચરોએ સમાચાર આપ્યા કે કોઈ દુશ્મન મહાસૈન્ય સાથે ચઢી આવ્યો લાગે છે. આથી રાજાએ પોતાના ગઢને સજ્જ કરવાનો આદેશ આપ્યો.

ઉજ્જૈન નગરીની બહાર શ્રીપાળરાજાના સૈન્યનો પરાવ થયો. ત્યાર પછી માતા તથા પત્નીને મળવા ઉત્સુક બનેલા શ્રીપાળ, દેવ તરફથી મળેલા હારના પ્રભાવે ગુપ્ત રીને માતાના મહેલે આવી પહોંચ્યા.

તે સમયે કલમપ્રભા પુત્રવધૂ મયણાને ઉદ્દેશીને કહે છે, ‘આપણી નગરીને કોઈ દુશ્મન રાજાએ ઘેરી લીધી છે. શ્રીપાળ અહીં છે નહિ, તેથી હવે આપણું શું થશે?’

મયણા કહે છે, ‘માતા! જરા પણ ચિંતા ન કરો. પણ નવપદનું ધ્યાન કરો, જેનાથી સર્વ દુઃખો નાશ પામે છે. વળી આજે પરમાત્માની પૂજા કરતા મારા ભાવ અત્યંત ઉલ્લસિત થયા હતા. તેથી મને લાગે છે તે શ્રેષ્ઠ ક્રિયાનું લક્ષણ છે. તેથી કોઈ ભય રાખવાનું પ્રયોજન નથી. આવી અમૃતમય ક્રિયા એ મોક્ષમાર્ગને અનુરૂપ છે, તેથી સંસારનાં

દુઃખો નાશ પામે છે. તે સમયે અનુભવેલો આનંદ હજી પણ મારા હૃદયમાં સમાતો નથી.

વળી મને સતત ભાસ થાય છે કે આજે મને પતિ-મેળાપ જરૂર થશે.'

પોતાની પ્રાણપ્રિયાની વાત સત્ય કરવા શ્રીપાળ તરત જ પ્રગટ થયા અને માતાના ચરણોમાં નમી પડયા. મયણાએ અર્પૂર્વ સ્નેહે પતિને પ્રણામ કર્યાં. ત્રણે માનવી સુખસાગરમાં ગરકાવ થઈ ગયા.

ત્યાર પછી શ્રીપાળ માતા અને પત્નીને લઈને પોતાની છાવણીમાં ગયા. માતા અને મયણાને યોગ્ય સ્થાને બેસાડયા, પછી અનુક્રમે આઠે રાણીઓએ આવીને માતાને અને મયણાને વંદન, વિનય કર્યાં. આ મિલન એટલે જાણે સુખનો સાગર ઊછળતો હોય તેવું મનોહર દ્રશ્ય લાગતું હતું.

પ્રજાપાલ રાજાને સમાચાર મળતાં તે પણ રાણી અને પરિવાર સહિત શ્રીપાળ પાસે આવ્યો, તેણે પોતાના કૃત્ય બદલ ક્ષમા માંગી. વળી શ્રીપાળનું ઐશ્વર્ય, સૈન્ય અને સમૃદ્ધિ જોઈ આશ્ચર્ય અનુભવી રહ્યો. અને શ્રીપાળ પ્રત્યે અહોભાવ લાવી તેના શુભગાન કરવા લાગ્યો.

ત્યારં જોણે ધર્મના પ્રભાવને જ મુખ્યતા આપી છે. તેવા શ્રીપાળે જણાવ્યું કે આ સર્વ પ્રભાવ નવપદ્મની આરાધનાનો છે.

સુરસુંદરીનું શું થયું હતું ?

આમ વાતાવરણ આનંદપ્રમોદથી ભરપૂર થયું હતું. ત્યાં અતુષ્ટરે ખબર આપ્યા કે નટનું ટોણું ખેલ લખવવા

માટેનો આદેશ માંગે છે. શ્રીપાળની આજ્ઞા થતાં નટનું ટોળું હાજર થયું.

પણ આ શું ?

મુખ્ય નટી ખેલ કરવાની ના પાડે છે. ઘણો આશ્ચર્ય કરવા છતાં ખેલ કરવા ઊઠતી નથી. નટના નાયકે ઘણી ધમટી આપવાથી તે ઊઠી પણ ખેલ કરવાને બદલે સીધી દોડીને બેઠેલા રાજપરિવાર પાસે પહોંચીને માતાને ગળે વળગી પડી અને 'હે માતા' 'હે પિતા' કહીને રડવા લાગી.

થોડીવાર પછી શાંત થઈને તેણે જણાવ્યું કે હે પિતા ! તમે મને જે સંપત્તિ આપી હતી તે સર્વ લૂંટાઈ ગઈ. પતિ પોતાનો પ્રાણ બચાવવા ભાગી છૂટ્યો.

ઘાડપાડુના સુભટે નેપાળદેશમાં મને સાર્થવાહને વેચી. સાર્થવાહે બખ્ખરકોટ નગરમાં વેશ્યાને વેચી.

વેશ્યાએ મને નૃત્યકળા શીખવી નટી બનાવી.

મહાકાળ રાજની નાટક મંડળીએ મને ખરીદી.

બખ્ખરકોટના મહાકાળ રાજએ પોતાની પુત્રી મદનસેનાને શ્રીપાળને પરણાવી તેમાં આ નાટકમંડળી ભેટમાં આપી. હું રાજ-રાણી પાસે રોજ નૃત્ય કરીને દિવસો દુઃખમાં વ્યતીત કરતી હતી. પરંતુ આજે તમને સૌને જોઈને મારું દુઃખ હું ખમી ન શકી. હું સુરસુદરી છું.

હા દેવ ! મયણાના દુઃખને જોઈને મારો ગર્વ સમાતો ન હતો.

આજે એ જ મયણાની દાસીરૂપે મારે નાયવાનું છે.

ખરેખર તેણે કહ્યું હતું તેમ ધર્મથી જ સુખની

પ્રાપ્તિ થાય છે.

સુરસુંદરીની કથા અને વ્યથા સાંભળી માતાપિતા સહિત સર્વ ઉપસ્થિત પરિવારના લોકોનાં નયનો પણ સ્નળ બની ગયાં.

સુરસુંદરીએ કહ્યું કે, ‘ખરેખર મયણાએ જૈનધર્મ અને તેમાં નવપદના પ્રભાવનો સૌને પરિચય કરાવી મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

હે માતા! ખરેખર અમે એક જ કુળમાં જન્મ્યા હોવા છતાં મયણા અમૃતવેલ જેવી નીવડી ત્યારે હું વિષની વેલડી જેવી પ્રસિદ્ધ થઈ.’

અંતે ધર્મપ્રિય તથા ઉદારચિત્ત શ્રીપાળે સૌને આશ્વાસન આપી, ધર્મારાધનાના મર્મનો ઝોધ આપ્યો.

આશ્ચર્ય તો એ થયું કે શ્રીપાળના વિશાળ સૈન્યમાં અરિદમન પણ સેવા બજાવતો હતો. તેને ઘોલાવીને શ્રીપાળે સુરસુંદરી તથા ઘણી સાધનસમૃદ્ધિ સાથે તેને પોતાના દેશ તરફ વિદાય કર્યો.

પુણ્યપ્રતાપે ભાગ્યચક્ર ફરે છે ત્યારે આશ્ચર્યજનક ઘટનાઓ ઘટે છે. સંખ્યાબંધ સર્ગાસ્તેહીઓ, રાજાઓ અને કેટલાયે સ્નળનો શ્રીપાળને અત્યંત માન આપવા લાગ્યા.

એકવાર શ્રીપાળના પિતાના મંત્રી મતિસાગરે ધ્યાન દોર્યું કે હવે તમારા પોતાના દેશને પચાવી પાડેલા શત્રુને દૂર કરી તમારું સ્થાન શોભાવો.

વડીલ મંત્રીની સલાહ મુજબ ધર્માત્મા શ્રીપાળે યુદ્ધ નિવારવા પ્રથમ દૂતને માનવાચક લાવથી સંદેશ

સહિત ચંપાપુરી પ્રત્યે વિદાય કર્યો, પરંતુ રાજ્યાકાંક્ષી અણ્ણતસેન રાજ્યએ સંદેશાવાહકનો તિરસ્કાર કરી યુદ્ધનો પડકાર કર્યો, અને અંતે સત્તાલોલુપ અણ્ણતસેન રાજ્ય હાર્યો. સૈનિકો દ્વારા તેને બાંધીને શ્રીપાળરાજ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યો. શ્રીપાળે ઊભા થઈને તેમના અંધન છોડાવી સત્કાર કર્યો. અને ઉદાર દિલથી કહ્યું, “રાજ્ય તો તમારું જ છે, તમે સુખેથી રાજ્યનું પાલન કરો, તમે મારા વડીલ છો.”

સુસંસ્કારની પ્રખળતા જીવમાં કેવી સ્વાભાવિક સન્નજનતા પ્રગટાવે છે? અપકારી ઉપર પણ ઉપકાર એ માનવજીવનનું બહુમૂલ્ય કર્તવ્ય છે. કોઈ વિરલાને જ તે પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રીપાળના આવા ઉદાત્ત વર્તનથી અણ્ણતસેન રાજ્યનું હૃદય પરિવર્તન પામ્યું. તેને પોતાના પાપનો અત્યંત પસ્તાવો થયો. અને અંતરમાં સંસાર પ્રત્યે વિરાગ ઉત્પન્ન થતાં, તેમણે રાજ્યના સુખનો ત્યાગ કરી પ્રવ્રજ્યા ત્રહુણ કરી. શુદ્ધ તપાદિના પ્રભાવે તેમને અવધિજ્ઞાન પ્રગટ થયું.

પુણ્ય-પાપનો આ કેવો ચકાવો

આકાંક્ષવશ પિતાએ પુત્રી પ્રત્યે આચરેલું અપકૃત્ય સુરસુંદરીએ અહંકારવશ મયણાનો કરેલો ઉપહાસ વિધવા માતા અને સંતાનના થયેલા ખેડાલ સમ્યગ્દષ્ટિ મયણાની સર્વ સ્થિતિમાં સમતા પ્રાપ્તને હરી દેવાનું ધવળનું નિષ્કળ કાવત્રું અપકારી પર શ્રીપાળનો ઉપકાર! છતાં નિરહંકારીપણું

ધર્મનેા પ્રભાવ જાણનાર દંપતીને ધન્ય હો.

પાપાચરણ કરવાવાળા જીવોથી દૂર રહેતું પુણ્ય જાણે દોષ સ્થાન શોધીને ઠરવા માંગતું હોય તેમ તેણે શ્રીપાળરાજાને શોધી લીધા હતા.

ચંપાનગરીનું રાજ્ય મેળવી શ્રીપાળે પ્રજાના સુખમાં વૃદ્ધિ કરી. પ્રજા વત્સલરાજા પર અનુરાગી હતી. સૌ પ્રત્યે સમાનભાવ રાખી શ્રીપાળરાજા નવ રાણીઓ સાથે દૈવી સુખ ભોગવતા હતા. અને સવિશેષ તેા નવપદની આરાધનામાં સપરિવાર તેઓ અનુરક્ત હતા. તેમના જીવનની પળેપળ અને રોમેરોમ નવપદજીના પ્રભાવથી પ્રકુલ્લિત હતા.

પ્રસંગોચિત શ્રીપાળરાજા એકવાર અજીતમુનિ મહારાજ પાસે સપરિવાર શ્રવણ માટે ગયા. વિનય વડે વંદન કરી તેમની પાસેથી દેશના સાંભળી તેઓ અત્યંત પ્રસન્ન થયા.

શ્રીપાળના મનમાં એક ઘેરું મંથન ચાલતું હતું કે સંસારમાં કેવી કેવી વિચિત્રતા પ્રવર્તે છે? આથી તેમણે આદર સહિત મુનિમહારાજને પૂછ્યું : હે ભગવંત !

મારા કયા કર્મ વડે મને બાળપણમાં દુઃખ પડ્યું !

કયા કર્મના નિમિત્તે મને કુષ્ઠરોગ થયો ?

કયા શુભ યોગે મયણાસુદંરી જેવી ગુણવાન પત્ની મળી ?

જેના કારણે ધર્મ પામ્યો.

વળી અનેક રિદ્ધિ-સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ ?

ત્યાં વળી મારા ઉપર નીચ ગોત્રનો આરોપ થયો.

અંતે ધર્મનું શુદ્ધ અવલંબન પ્રાપ્ત થયું.

શ્રીપાળે પૂછ્યું કે શુભાશુભ કર્મેનો આવો યોગ કેમ બન્યો ?

અજિતસેન રાજર્ષિને આત્મવિશુદ્ધિને કારણે અવધિ-
દર્શન પ્રાપ્ત થયું હતું. જ્ઞાની મુનિએ પોતાના જ્ઞાન વડે
શ્રીપાળના પૂર્વભવ ભણ્યા, અને શ્રીપાળને જણાવ્યા.

હે શ્રીપાળ ! કર્મની ગતિ અત્યંત વિચિત્ર છે. જીવ
અજ્ઞાનવશ કર્મ બાંધે છે તે ભોગવ્યા વગર છૂટકો નથી.
તરે અજ્ઞાનવશ જે કર્મ બાંધ્યું તેનો આ ભવમાં વિપાક થયો.

ભસ્ત્રક્ષેત્રનું હિરણ્યપુર નામનું નગર.
શ્રીકાંત નામે રાજા, તેને શ્રીમતી રાણી.
રાજાને શિકારનું દુષ્ટ વ્યસન હતું.
ગુણવાન પત્ની તેમને વારંવાર રોકતી.
આથી રાજા, રાણી પર ગુસ્સે થઈ
એકવાર સાતસો હિંસક પુરુષોને લઈ
શિકાર રમવા વનમાં જઈ પહોંચ્યા.

ત્યાં શું બન્યું ?

ત્યાં તેણે કોઠ રોગથી પીડિત મુનિને વૃક્ષ નીચે
ધ્યાનમગ્ન જોયા. અજ્ઞાનથી ઘેરાયેલો, સત્તાના મદવાળો તે
બોલી બીકચો કે આ કેદિયાને મારીને ભગાડો. રાજાની આજ્ઞા
થતાં સાતસો જણા મુનિ પર તૂટી પડ્યા. આ જોઈ રાજા
ખુશ થયો. મુનિએ તો પ્રથમતા ધારણ કરી હતી. મન-
માન્યો શિકાર કરી સૌ સ્વસ્થાને પહોંચ્યાં.

આટલું પાપ ઓછું પડતું હોય તેમ એકવાર રાજા

શિકારે નીકળ્યો, ત્યાં શિકાર પ્રાપ્ત ન થયો. પાછા વળતાં એક મુનિને જોયા અને નિષ્ફળતાના આવેગથી તેણે મુનિને પકડીને નદીના પાણીમાં ઝબોળી દીધા. પણ આ વખતે મનમાં કંઈક રંજ થયો. આથી મહેલમાં પહોંચી રાણીને આ વાત કરી, રાજના મુખે આવું દુષ્કૃત્ય સાંભળી રાણી કંપી ઊઠી. અને આનું ક્ષણ કેવું ભયંકર હોય છે તે સમજાવ્યું.

આથી રાજાએ ભયગ્રસ્ત થઈ પુનઃ તેમ ન કરવા વચન આપ્યું. માનવમનની વિચિત્રતા એ છે કે જીવે હસતા બાંધેલું કર્મ રડતા પણ છૂટતું નથી અને લોગવવું પડે છે. કોઈવાર તે વર્ણનાતીત હોય છે. અજ્ઞાનદશામાં જીવને તે જ્યાલ પણ નથી હોતો કે તેના દરેક ક્ષણના શુભાશુભ પરિણામની કર્મસત્તા નોંધ લે છે. પ્રગટ-અપ્રગટ સર્વ ક્રિયાઓ પર સર્વત્ર અને સર્વથા પોતાના પ્રભાવ દર્શાવનારી કર્મસત્તા, જીવને યોગ્ય સમયે જેમ ચોર જાંધતો ઝડપાઈ જાય તેમ કર્મ, તેને તેનું ક્ષણ આપી દે છે. જે શુભકર્મને યોગ હોય તે પરિણામ સુખ-સમૃદ્ધિ રૂપે પ્રગટ થાય છે. અને જે અશુભ કર્મયોગ હોય તે દુઃખની પરંપરા સર્જાય છે. માટે માનવે અજ્ઞાન નિવારવું. તેનાથી દુઃખમાંથી મુક્તિ મળે છે. પાપથી મુક્ત થયા વગર દુઃખથી મુક્ત થવાનું નથી.

રાણીએ પુનઃ પુનઃ શિકારથી થતી હિંસાનાં દુઃખદ પરિણામો સમજાવ્યાં. ક્ષત્રિયધર્મ સમજાવ્યો કે રાજાનું કામ પ્રજાનું રક્ષણ કરવાનું છે. નિઃશસ્ત્રી પર શસ્ત્ર છોડવાં

તે અધર્મ છે. તમે તો પ્રભાના રક્ષણને બદલે તેનું ભક્ષણ કરો. છે અને નિર્દોષ મૂક પશુઓને હણો છો. આનું પરિણામ અધોગતિ છે. તમે તો મુનિને કદર્થના કરીને નરકના દુઃખને આમંત્રણ આપ્યું છે.

રાણીનાં ઉપરોક્ત વચનો સાંભળીને રાજા ભયભીત થયો. તેણે તરત જ સુભટો સહિત નદી નજીક રહેલા મુનિને સન્માન સહિત મહેલમાં તેડાવ્યા. વિનયપૂર્વક વંદના કરીને અત્યંત ક્ષમાયાચના માગી. પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો અને મુનિ પાસે પ્રાયશ્ચિત્ત માંગ્યું.

મુનિજનો તો નિસ્પૃહ હોય છે. માધ્યસ્થ બુદ્ધિવાળા હોય છે. મુનિમહારાજે કહ્યું કે રાજાએ ઘોર પાપ કર્યાં છે. છતાં પણ જો તે શ્રદ્ધાયુક્ત થઈ નવપદ્મની આરાધના કરશે તો પાપનો નાશ થવા સંભવ છે.

ત્યાર પછી રાજાએ રાણીની સહાયથી મુનિમહારાજે બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે નવપદ્મની આરાધના કરી. તેમાં રાણીની આઠ સખીઓએ અને પેલા સાતસો ઉલ્લાંક પુરુષોએ પણ રાજાના તપમાં સહયોગ આપી અનુમોદના કરી.

રાજ્યાકાંક્ષી તે એકવાર નજીકના સિંહરાજાનું રાજ્ય પડાવી લીધું હતું. આથી વૈરભાવવાળા તેણે સૈન્યબળ એકઠું કરી યુદ્ધમાં પેલા સાતસો પુરુષોને હણી નાખ્યા. નવપદ્મની આરાધનાના બળે તેઓ માનવજન્મ પામ્યા પણ મુનિને કરેલા ઉપસર્ગના ફળરૂપે તે સર્વે ક્રુષ્કરોગી થયા અને મહાદુઃખ પામ્યા.

શ્રીકાંતરાજાએ શેષ જીવન નવપદ્મની આરાધનામાં વ્ય-

તીત કયું' હતું. પ્રાયશ્ચિત્તથી પાપને હણવું કયું' હતું. ને ત્યાંથી મૃત્યુ પામીને તું શ્રીપાળ થયો અને શ્રીમતી-રાણી મયણાસુંદરી થઈ. મુનિને ઉપસર્ગ કરવાથી તમારે આ જન્મમાં દુઃખો ભોગવવાં પડ્યાં. અને શ્રીમતીરાણીઃ ધર્મયુક્ત હતી તેથી જન્મથી જ ધર્મ પાળતી હતી. પરંતુ તમારા પ્રત્યેના અનુરાગથી તેનાં લગ્ન તમારી સાથે થયાં..

સિંહરાજ તે હું અજિતસેન રાજ થયો.

તે સમયે તેં મારું રાજ્ય પડાવી લીધું હતું.

તેના પરિણામે મેં બાળપણમાં તારું રાજ્ય

લઈ લીધું.

હે શ્રીપાળ ! આ પ્રકારે જીવે કરેલા શુભાશુભ કર્મનાઃ પરિણામે જીવને દુઃખો ભોગવવાં પડે છે.

મુનિના મુખેથી પોતાના પૂર્વભવને જાણીને શ્રીપાળને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો. તેમણે કહ્યું :—

હે મુનિ મહાત્મા ! મારામાં હમણાં ચારિત્ર લેવાનું બળ નથી પણ મને યોગ્ય ધર્મ-આરાધના બતાવો, જેથી અદ્વલવી થાઉં. મુનિએ પણ પોતાના જ્ઞાનબળથી જાણ્યું. અને સૂચવ્યું કે હે શ્રીપાળ ! તારું ભોગકર્મ બાકી હોવાથી તું આ ભવમાં ચારિત્રની પ્રાપ્તિ કરી શકીશ નહિ, પણ નવપદજીની ઉત્તમ પ્રકારે આરાધના કરવાથી અનુક્રમે નવમઃ ભવે મોક્ષ પામીશ.

આ કથનતું શ્રવણ કરીને શ્રીપાળ અત્યંત પ્રસન્ન થયા. પરિભ્રમણથી મુક્તિ મળશે તેવું નિશ્ચિત વચન સુણીને તેઓ વિશેષ ધર્મપરાયણ થયા.

નવપદની ઉત્તમ પ્રકારે આરાધના કરવા ઉપરાંત તેઓ ખારત્રતનું પાલન કરતા હતા. સંસારસુખની અભિલાષાનો ત્યાગ કર્યો હતો. તેમની સાથે પુણ્યવંતી રાણીઓ પણ ધર્મઆરાધના કરતી હતી.

વળી પુત્રાદિને રાજ્યકારભાર સોંપી જીવનના શેષ કાળે શ્રીપાળ અને નવ રાણીઓ પૂર્ણપણે નવપદજીની વિશેષ આરાધનમાં ગાળતાં, અનુક્રમે આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં સ્વર્ગલોક પામ્યાં. દેશનાને અંતે ગૌતમસ્વામી કહેવા લાગ્યા કે હે શ્રેષ્ઠિકરાભ! નવપદજીના એક એક પદની ભક્તિ કરવાથી જીવ સર્વથા દુઃખમુક્ત થાય છે. તું એક સમ્યક્ત્વ પદની ભક્તિના પ્રભાવે તીર્થ'કર પદ પામીને સિદ્ધ થઈશ.

ગૌતમસ્વામીના શ્રીમુખે આવી ધર્મવાર્તાનું શ્રવણ કરી શ્રેષ્ઠિક હર્ષ પામ્યા, અને સ્વથાને વિદાય થયા.

નવપદજીની આરાધનાની પાત્રતા

નવપદજીના આરાધકે આરાધનાની યથાર્થ ક્લશ્ચુતિ માટે પ્રથમ તો શ્રીપાળ-મયજ્ઞાની જેમ અંતરંગતા વિષય અને કષાયનો ત્યાગ કરવો અને દરેક પરિસ્થિતિમાં સમતામાં રહેવું. પરદોષદર્શન, નિંદા, વિકથાનો ત્યાગ કરવો.

આ તપની આરાધનાના દિવસોમાં બાહ્યપ્રવૃત્તિને સંક્ષેપ કરી, આરંભ-પરિગ્રહના દોષો ઘટાડવા. તેવા પ્રકારોમાં જલું નહિ. અન્ય દિવસો કરતાં આ દિવસોમાં

અહિંસાનું વિશેષપણે પાલન કરવું.

સત્ય : વચન સત્ય બોલવાં, શક્ય તેટલું મૌન પાળવું...

અચૌર્ય : આ દિવસોમાં ખાસ પ્રયોજન વગર વસ્તુ
થહણ કરવી કે ખરીદવી નહિ.

પ્રદ્યયર્ય : નવ વાડથી પ્રદ્યયર્યનું પાલન કરવું. આ નવ
દિવસમાં અત્યંત જાગૃતિપૂર્વક મન, વચન, કાયાના યોગની
શુદ્ધિ જાળવવી.

પરિચરુની મૂર્છા ઘટાડવી.

શક્ય હોય ત્યાં સુધી નિવૃત્તિસ્થાનમાં જઈને આરા-
ધના કરવી. સંસારની વાતચીત કરવી નહિ, નિઃસંશય
અને નિસ્પૃહભાવે આરાધના કરનાર આરાધક શ્રીપાળ-
મયણાની જેમ નવમા ભાવે મોક્ષ પામે કે છેવટે સમકિત
પામી સમીપ સુક્રિતગામી અવશ્ય થઈ શકે. અને આ જગ-
તનાં સુખોને પણ પ્રાપ્ત કરે છે.

વાસ્તવમાં આ નવપદ આત્મસ્વરૂપ છે. અરિહંત.
પદ આત્મામાં પ્રગટ થાય છે. સિદ્ધપદ-આત્મા સિદ્ધસ્વરૂપ છે,
આત્મા સ્વરૂપાચરણરૂપ આચાર્યરૂપે છે. આત્મા આરાધક
હોવાથી ત્રિપાધ્યાય, આત્મા સાધક હોવાથી સાધુ છે. આત્મા
જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપસ્વરૂપ હોવાથી આ ચારે
પદ આત્માને પ્રગટ કરનારાં છે. અર્થાત્ નવપદ તે આત્માનાં છે.

નવપદજીની આરાધનાનો ક્રમ

નવપદજીની આરાધના ક્રમમાં સાધન અને સાધકની
શુદ્ધિ આવશ્યક છે. સાધ્ય તો શુદ્ધ છે. ત્રણેની એકતાથી.
શ્રીપાળરાજને પ્રથમ દિવસે જ તેનો પ્રભાવ પ્રગટ થયે.

હતો. સાધનની શુદ્ધિ કે પ્રયોજનની રક્ષા ન થાય અને સાધકનું મન આરાધનામાં તદ્દ્રુપ ન હોય તો પૂરી જિંદગી જાય, તો પણ આત્મશ્રેય ન થાય. શુદ્ધિપૂર્વક કરેલા આ તપથી રોગ, શોક અને સંતાપ દૂર થાય છે. સંસારનાં સુખોની પ્રાપ્તિ થાય છે. અંતમાં જીવ શાશ્વત સુખ પામે છે.

વહેલી સવારે ઉપયોગપૂર્વક પાપના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ પ્રતિક્રમણ, તે પ્રમાણે સંધ્યા પ્રતિક્રમણ કરવું. પદની સંખ્યાને યોગ્ય કાઉસંગ અને ખમાસમણા. તે પ્રમાણે સ્વસ્તિક આદિ યથાશક્તિ કરવાં. પદને યોગ્ય વીસ નવકારવાળી ગણવી. આ દિવસોમાં સામાયિક કરી શ્રીપાળ-મયણાના ચરિત્રનું શ્રવણ કરવું.

આયંબિસમાં યથાશક્તિ દ્રવ્યાદિને ત્યાગ કરવો. નિત્ય સિદ્ધચક્રજનું ભાવ સહિત વિધિપૂર્વક પૂજન કરવું. અને પવિત્ર ભાવના દ્વારા તે તે પદમાં લીન થવું. સાકર દૂધમાં ઓગળે તેમ નવપદમાં લય પામવાથી આરાધનાનું પરિણામ અનુભવમાં આવે છે.

ઉપર જણાવેલા પ્રકારો સામાન્ય છે. પૂર્ણ વિધિ શાસ્ત્રમાંથી જાણીને કે યોગ્ય અધિકારીની નિશ્રામાં કરવી.

આ નવ દિવસ પૂર્ણ આરાધનાના છે. ત્યાર પછી પણ જીવનમાં નવપદજની આરાધનાને વણી લેવી. તેમાં નિત્ય સિદ્ધચક્રજનું યથાશક્તિ પૂજન કરવું.

નવપદની નવમાળાને જાપ કરવો, યથાશક્તિ તપ કરવું.

અનંતલક્ષ્મિધના ભંડાર ગુરુ ગણધર શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ મગધના સમ્રાટ શ્રેણિકને શ્રીપાળ તથા મયલુ-સુંદરીની અદ્ભુત ધર્મકથાનું રસપાન કરાવી તેનું માહા-ત્મ્ય સમજાવ્યું. તે કથાના શ્રવણનું પાન કરીને શ્રેણિક અત્યંત પુલકિત થયા હતા. ત્યાં શુભ સમાચાર મળ્યા કે ભગવાન મહાવીર પધાર્યા છે. ગણધર તથા શ્રેણિક આદિ સૌ ભગવાન સમીપે પહોંચી, વંદન કરી યોગ્ય સ્થાને બેઠા - દેવોરચતિ સમવસરણમાં પધારી ભગવાન શ્રી મહા-વીર દેશના આપવા લાગ્યા :

હે શ્રેણિક! નવપદ્મની આરાધાનાનું મૂળ કારણ આત્મભાવ છે, તેથી નવપદ તે આત્મા છે, અને નવપદમાં જ આત્મા છે. આ નવપદને સેવવાથી ધણાં પ્રાણીઓ સંસાર-સાગર તરી જાય છે.

નવપદનું માહાત્મ્ય અને સ્વરૂપ

પ્રથમ પદ અરિહંત : વર્ણ - શ્વેત, ગુણ - ૧૨

જે જીવ્યાત્મા અરિહંત પદને દ્રવ્યથી શુદ્ધ જાણે છે, ગુણોથી શુદ્ધ જાણે છે અને પરમાત્માની પર્યાય-અવસ્થાને શુદ્ધ જાણે છે. અર્થાત્ અરિહંતને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયથી શુદ્ધ જાણી તેનું ધ્યાન ધરે છે, તેમાં લીન થાય છે તે પોતાનું સ્વરૂપ અને અરિહંતનું સ્વરૂપ અલેદપણે અનુભવી અરિહંત થાય છે.

દ્રવ્ય : અરિહંતનો આત્મા - ધ્યાન કરનારો આત્મા.

ગુણ : અરિહંતના જ્ઞાનાદિ ગુણો - ધ્યાન કરનાર આત્માના ગુણ.

પર્યાય : અરિહંતની દશા શુદ્ધ છે. ધ્યાન કરનારનું સત્તાગત સ્વરૂપ શુદ્ધ છે.

દ્રવ્ય ગુણ અને પર્યાયથી અરિહંતનું ધ્યાન કરનાર સાધક અરિહંત પદને પામે છે.

અરિહંત તે તીર્થંકર છે. ધર્મતીર્થને પ્રવર્તાવી જગત ઉપર મહાન ઉપકાર કરનારા છે. તેથી નમસ્કાર મહામંત્રમાં તેમનું સ્થાન પ્રથમ છે. તેઓ મહાન ઉપદેષ્ટા હોવાથી સર્વ જીવોના ઉદ્ધારક છે.

અરિહંત બાર ગુણોથી વિભૂષિત છે.

અરિહંતનો વર્ણ સ્વેત છે. દરેક વર્ણમાં સ્વેત વર્ણ પ્રધાન હોવાથી પ્રથમ પદયુક્ત અરિહંતનો વર્ણ સ્વેત છે. અરિહંત ભગવાન શુદ્ધધ્યાનની મધ્યમાં બિરાજતા હોવાથી, તેમની અંતરવૃત્તિઓ શુદ્ધ હોવાથી, તેમનો વર્ણ શુદ્ધ - સ્વેત છે. આથી પ્રથમ પદની આરાધના શુદ્ધ વર્ણથી કરવી તેમ કહ્યું છે.

આ પદમાં આરાધકે અરિહંતની પૂજા કરવી, ભક્તિ કરવી, જીર્ણોદ્ધાર કરવા અને પ્રતિમાજનું સ્થાપન કરવું.

બીજું પદ સિદ્ધ ભગવંત :

વર્ણ લાલ - ગુણ આઠ.

સિદ્ધ ભગવંતો રૂપાતીત, અશરીરી છે. કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન સહિત છે. અનંત અવ્યાપાદ સુખવાળા છે. અનંત લબ્ધિવાળા છે.

નિર્મળ કૃદ્ધિક રતનના જેવી સિદ્ધશીલાની ઉપર છેલ્લા ભાગમાં લોકને અંતે આદિ - અનંતકાળ સમાધિ-

સુખમાં રહેવાવાળા છે.

ચૈતન્ય - આત્મા સિદ્ધસ્વરૂપ છે. ભવ્યાત્માઓએ સિદ્ધ પરમાત્માનું ધ્યાન કરી તેમાં તદ્રૂપ થઈ પોતાના સિદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરવું. જેથી સર્વ પ્રકારે આત્માના ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય.

સિદ્ધ પરમાત્મા આઠ કર્મના નષ્ટ થવાથી આઠ મહા-ગુણના ધારક છે.

સિદ્ધ પરમાત્માનો વર્ણ લાલ છે.

તપ દ્વારા આત્માને શુદ્ધ કર્યો છે. આથી તેઓ તપાવેલા શુદ્ધ સુવર્ણના લાલ વર્ણ જેવો છે.

વળી નિરોગી મનુષ્ય લાલ વર્ણ જેવો હોય છે. સિદ્ધ પરમાત્મા કર્મરોગથી રહિત લાલ વર્ણવાળા હોય છે.

તેથી સિદ્ધ ભગવંતની આરાધનાનો વર્ણ લાલ કહેવામાં આવ્યો છે. સિદ્ધ ભગવાનની પ્રતિમાનું સ્થાપન કરી તેમના પદરૂપ થવાની ભાવના કરવી.

ત્રીવ્રતું આચાર્યપદ્ :

વર્ણ પીત - પીળો; ગુણ છત્રીસ.

આચાર્ય ભગવંત પંચાચારના પાલન માટે દક્ષ હોય છે. તેઓ અન્યને આચારનું પાલન કરાવે છે. તેઓ અપ્રમાદપણે ધર્મનો યોધ આપે છે. સમતારસથી ભાવિત છે. તેઓ ધીરજવાળા છે અને વિકથાથી મુક્ત હોય છે. તીર્થંકર પરમાત્માના નિર્વાણ પછી તેઓ ધર્મી જીવોને આધારભૂત છે. છત્રીસ વિશેષ ગુણોના ધારક છે. વાદીઓથી વિજયી છે.

આચાર્ય ભગવંત દીપક સમાન હોવાથી, અને દીપ-
શીખા પીળી હોવાથી આચાર્ય પીળા વર્ણવાળા છે.

પાંચ મહાવ્રતધારી આચાર્યની પીળા વર્ણુથી આરા-
ધના કરવાની કહી છે. આ પદની આરાધના કરનારે આચાર્ય
ભગવંતની પ્રત્યક્ષ ભક્તિ, વૈયાવચ્ચ કરવા નિત્ય વંદન
કરવું.

ચોથું પદ ઉપાધ્યાય :

વર્ણુ - નીલ; ગુણુ પૈચ્છીસ.

ઉપાધ્યાય પોતે ભણે, ણીજાને ભણાવે. રતનચત્રના
આરાધક છે. સર્વજ્ઞરચિત ધર્મસૂત્રોનું અધ્યયન કરવામાં
ઉત્સુક છે. બાર અંગના સ્વાધ્યાય કરનાર છે. આચાર્ય
ભગવંત અર્થને ભણાવે છે. ઉપાધ્યાય સૂત્રપાઠ કરાવે છે.
શિષ્યોનું ઘડતર કરે છે. ભવિષ્યમાં આચાર્યપદને ધારણુ
કરી ગચ્છનું રક્ષણુ કરવાવાળા છે.

નીલમણિ શાંત અને મનોરમ્ય હોય છે. તેમ ઉપાધ્યાય
ભગવંતની ક્રાંતિ શાંત અને મનોરમ્ય હોય છે. જ્ઞાનમાર્ગનો
અંતરાય દૂર કરનારા ઉપાધ્યાયજી નીલવર્ણુથી આરાધાય છે.
તેમની ભક્તિ, વૈયાવચ્ચ કરવાં.

પાંચમું પદ સાધુપદ :

વર્ણુ - શ્યામ (કાળો), ગુણુ અત્તાવીસ.

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એમ જે નિરંતર
ચારે પ્રકારે અપ્રમત્તપણે મોક્ષમાર્ગનું આરાધન કરે છે,
પાંચ ઈન્દ્રિયો અને મનને જેણે વશ કર્યાં છે, ચાર ક્ષાયને
જેણે પરાજિત કર્યાં છે, છકાય જીવની જે રક્ષા કરે છે,

મનાદિ યોગમાં અપ્રમત્ત છે તેવા સંયમને ધારણ કર્યા છે તે સાધુભગવંત છે.

પાંચ મહાવ્રતના ધારક છે. નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે. સદા સમતામય જેની વૃત્તિ છે તે સાધુ-ભગવંત સુવર્ણની જેમ કસોટીમાંથી પસાર થયા પછી અનુક્રમે આચાર્યપદવીને યોગ્ય થાય છે. સુવર્ણની કસોટીનો પથ્થર કાળો હોય છે તેમ સાધુપદની શ્યામ વર્ણ આરાધના થાય છે. આરાધકે સાધુ-ભગવંતને નમન, આદર કરવાં. વસ્તીમાં, વસ્ત્ર-પાત્રાદિ ઔષધ વગેરે આપવાં.

દીક્ષાથીની અનુમોદના કરવી, અને સાધુપદ ગ્રહણ કરવાની ભાવના કરવી.

છઠું પદ સમ્યગ્દર્શન પદ :

વર્ણ - શુક્લ (સ્વેત,) ભેદ - ૫૭.

ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિક્યના ગુણો પ્રગટ થતાં મિથ્યાત્વ મોહનીયની સાત પ્રકૃતિના ક્ષય કે ઉપશમથી સ્વ-સ્વરૂપમય સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે.

ગુણોની ઉન્નવણતા શુક્લ વર્ણથી આરાધાય છે. સર્વજ્ઞ કથિત જીવાદિ પદાર્થોથી યથાર્થ શ્રદ્ધા તથા સર્વજ્ઞ દેવ, નિર્ગ્રંથ ગુરુ અને દયારૂપ ધર્મની શ્રદ્ધાને સમ્યગ્દર્શન કહે છે. આ પદ મોક્ષપદની પ્રાપ્તિનું બીજ છે. તેની પ્રાપ્તિથી સંસારપરિબ્રમણ સંક્ષિપ્ત થઈ ક્ષીણ થાય છે.

માનવજીવનનું શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય સમ્યગ્દર્શન-પ્રાપ્તિનું છે. તેની પ્રાપ્તિ માટે તત્ત્વનો અભ્યાસ કરવો, યથાર્થ શ્રદ્ધા કરવી.

સાતમું પદ જ્ઞાનપદ :

વર્ણુ - શુક્લ (સ્વેત), ભેદ - ૫૧.

આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. સ્વયં જ્ઞાતા દ્રષ્ટાસ્વરૂપ છે. અનાદિથી કર્મસંયોગે જ્ઞાનવરણ સહિત છે. તે આવરણ ક્ષયોપશમ કે ક્ષય પામે, અજ્ઞાન પણ ક્ષીણ થાય છે, અને આત્માનું જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે.

પરમાત્માએ કહેલા નવતત્ત્વની શ્રદ્ધામાં દર્શનગુણ વિકસિત થાય છે, અને આ નવતત્ત્વમાં હેય, જ્ઞેય અને ઉપાદેયના બોધથી વિવેક ઉત્પન્ન થાય છે. તે માટે શ્રુત-જ્ઞાનના અવલંબનની આવશ્યકતા છે. તે શ્રુતના આધારે સાધક આત્મચિંતન કરે છે. અને પૂર્ણજ્ઞાન સ્વરૂપી પરમેષ્ઠિ પદમાં લીન થાય છે ત્યારે સ્વયં અનુભવજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે.

જ્ઞાન અંધકારરૂપી અજ્ઞાનને દૂર કરે છે. અંધકાર શ્યામ વર્ણુવાળો છે. પ્રકાશ સ્વેત છે. આથી જ્ઞાનપદની આરાધના શુક્લ વર્ણુથી આરાધાય છે. જ્ઞાનપદની આરાધના વડે જીવ સર્વજ થાય છે.

જ્ઞાનપદના આરાધકે શાસ્ત્રો લખવાં-લખાવવાં. અન્યને ભણવાની આવશ્યકતા પૂરી પાડવી. સાધનોની શુદ્ધિ રાખવી. અને જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીની ભક્તિ કરવી. જ્ઞાનનાં સાધનોની પ્રભાવના કરવી.

આઠમું ચારિત્રપદ :

વર્ણુ - શુક્લ (સ્વેત), ભેદ - ૭૦.

જ્ઞાનાદિ ગુણોની પ્રાપ્તિ થતાં જીવ પરપદાર્થમાં

પ્રવર્તતો નથી. જ્ઞાનાદિ ગુણોનું સામર્થ્ય એવું છે કે આત્મ જ્ઞાનગુણમાં જ રમણતા કરે છે. જેને મોહરૂપી વલ્લીને છેદી નાંખી છે એવો શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ આત્મા જ સ્વયં ચારિત્ર છે.

અસારક્રિયાનો ત્યાગ અને સારક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ તે બાહ્ય ચારિત્ર છે. મોહનીય કર્મના ક્ષીણ થવાથી વીતરાગતા પ્રગટ થાય છે તે અંતરંગ ચારિત્ર છે. એ ચારિત્રની અત્યંત નિર્મળતા થતાં કેવળજ્ઞાન-દર્શન પ્રગટ થાય છે. ચારિત્રની ઉન્નવળતાને કારણે તેનો વર્ણ શુદ્ધ મનાય છે.

પરમાત્માના અલેદ ધ્યાન દ્વારા સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા-સ્વરૂપ રમણતા પામે છે. અને તે દ્વારા સ્વયં પરમાનંદને પ્રાપ્ત થવું તે સમ્યગ્ચારિત્ર છે.

ચારિત્રપદના આરાધકે વ્રત, નિયમ, સંયમ પાળવાં. આત્મસ્વરૂપનું લક્ષ્ય કરવું. તેને ઉપાસવો. ઉપયોગની સ્થિરતા માટે પ્રયત્ન કરવો. ચારિત્રમાર્ગનો આદર કરવો.

નવમું તપપદ :

વર્ણ શુદ્ધ (સ્વેત).

ઇચ્છા નિરોધને તપ કહે છે. સંવરભાવથી ઇચ્છા તથા રાગાદિ લાવો રોકાય છે તે સાધક સમતાયોગના પરિણામવાળો આત્મગુણમાં રમણતારૂપ તપને આરાધે છે.

તપ દ્વારા આત્મા કર્મમળનો ક્ષય કરે છે. તપના પ્રકારો માટે નિર્જરાતત્વની મુખ્યતા છે, જેના છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર લેદ છે.

અનાદિકાળથી આત્મા સાથે અનંત પ્રકારનાં મક્લિન

કર્મો લાગેલાં છે. તે તપ દ્વારા તપ્યા પછી આત્મપ્રદેશથી છૂટાં પડે છે. માટે સમતાપૂર્વક કોઈપણ લૌકિક અપેક્ષા વગર તપ કરવાથી આત્મામાં શુદ્ધ દશા પ્રગટ થાય છે. તપપદના આરાધકે આ દિવસો ઉપરાંત નાનાંમોટાં તપ કરવાં. તપસ્વીઓની ભક્તિ-સેવા કરવી.

તપ દ્વારા આત્મા ઉજ્જવળ થતો હોવાથી તપનું આરાધન શુક્લવર્ણથી કહ્યું છે. નવપદની આરાધના માટે શ્રાવક-શ્રાવિકા, સાધુ-સાધ્વીજનો સૌને અધિકાર છે. છતાં તેમાં કેટલીક આવશ્યકતાઓ લક્ષ્યમાં લેવા યોગ્ય છે. દરેક પોતાની મર્યાદામાં આ તપની આરાધના કરે છે.

સવિશેષ શ્રાવક-શ્રાવિકા ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરતા હોવાથી તેઓએ આવા તપના નિમિત્તે સ્નાત્રપૂજા, વિવિધ પૂજાના પ્રકારો, ઉજમણાં, તીર્થોદ્ધાર વગેરેનું યથાશક્તિ આયોજન કરવું.

ધર્મ આરાધના રૂપ નવપદની આરાધનાના બળે શ્રીપાળ ભૌતિક સુખ પામ્યા તે સુખ ગૌણ હતું. અર્થાત્ મોક્ષનો કાળ હજી દૂર હતો, તેથી વચમાં આવતો વિશ્રામ હતો. નવપદની આરાધનાનું સાચું પરિણામ તો નવમા ભવમાં શ્રીપાળે સંસારનો ત્યાગ કરી, વૈરાગ્ય બળે કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ પામ્યા. અને અઢળક સુખસામગ્રી છતાં તેની મૂર્છા ન હતી તે તેમનું સાચું પુણ્ય અને ધર્મ ભાવના હતાં.

નવપદના આરાધકે એકાગ્રતાપૂર્વક શાંત સ્થળે દરેક દિવસે તે તે પદથી ૨૦ માળા ગણવી.

નવપદજીના નવ જાપ

- ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણું
 ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણું
 ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણું
 ૐ હ્રીં નમો ઉવજાયાણું
 ૐ હ્રીં નમો લોચ્ચે સંવ સાહુણું
 ૐ હ્રીં નમો દંસણસ્સ
 ૐ હ્રીં નમો નાણસ્સ
 ૐ હ્રીં નમો ચારિત્તસ્સ
 ૐ હ્રીં નમો તવસ્સ.

ધર્મ શિવમ્

‘ચાર શરણું’

- અરિહા શરણું સિદ્ધા શરણું, સાહુ શરણું વરીચ્ચે,
 ધમ્મો પામી વિનયે, જિન આણું શિર ધરીચ્ચે. ૧
 અરિહા શરણું મુજને હોજ્જે, આતમ શુદ્ધિ કરવા,
 સિદ્ધા શરણું મુજને હોજ્જે, રાગદ્વેષને હણવા. ૨
 સાહુ શરણું મુજને હોજ્જે, સંયમ શૂરા બનવા,
 ધમ્મો શરણું મુજને હોજ્જે, ભવોદ્ધિથી તરવા. ૩
 મંગલમય ચારનું શરણું સઘળી આપદા ટળે,
 આ સેવકની દૂખતી નૈયા ભવજલ પાર ઉતારે. ૪
 અરિહા શરણું, સિદ્ધા શરણું સાહુ શરણું વરીચ્ચે,
 ધમ્મો પામી શરણું વિનયે, જિન આણું શિર ધરીચ્ચે. ૫.

“सिद्धयक्ते भलथे रे, भविजन भाव धरी
मह मानने तलथे कुमति दूर करी;
सिद्धयक्ता ध्याने रे संकट भय न आवे,
कहे गौतम वाणी रे अमृत पह पावे.”

अंगूठे अमृत वसे, जण्डि तथा भंडार;
श्री गुरु गौतम समरीजे, वांछित कण हातार.

— संपादक —

सुनंदाभहेन

— प्रकाशक —

हरसुभलाई लायचंद महेता

२०३, वालकेश्वर रोड, पेनोरमा,

मुंबई - ४०० ००६

फोन : २३६६०६०३ / २३६६०६०८